שיחות חיזוק

שיחות מפי
הרב **אורן נזרית** שליט"א

פרשת תולדות

שיחות חיזוק

פרשת תולדות

שיחות מפי הרב אורן נזרית שליט"א

מתוך סדרת הספרים שיחות חיזוק (ה' כרכים)
ניתן להשיג בטלפונים 0509013000, 0506491414
למעוניינים ניתן לקבל השיחה במייל toraoren@gmail.com

תוכן העניינים

יַעֲקֹב וְעֵשָׂו - חֶלְקָם בְּיַחַס לָעוֹלָם ..... ג
אֶחָד הַמַּרְבֶּה וְאֶחָד הַמַּמְעִיט ..... ג
חוֹבַת לִמּוּד הַמּוּסָר ..... ד
נֶפֶשׁ הָאָדָם אֵינָהּ מִתְעוֹרֶרֶת מֵעַצְמָהּ ..... ד
לְפוּם צַעֲרָא אַגְרָא ..... ה
עִקַּר הַשָּׂכָר - עַל הַקֹּשִׁי וְעַל עָמָל הַתּוֹרָה ..... ה
לִמּוּד הַמּוּסָר - חִיּוּב מִצַּד הַהֲלָכָה ..... ו
הִתְעוֹרְרוּת רַבּוֹתֵינוּ לְלִמּוּד הַמּוּסָר ..... ו
הָרַמְחַ"ל עַל לִמּוּד הַמּוּסָר ..... ו
אֵין מִי שֶׁפָּטוּר מִלִּמּוּד מוּסָר ..... ז
תּוֹכָחָה גְּדוֹלָה לְתַלְמִידֵי חֲכָמִים ..... ז
שְׁנֵי עִנְיָנִים בְּלִמּוּד הַמּוּסָר ..... ח
שָׁלֹא יַעֲבֹר יוֹם אֶחָד בְּלִי מוּסָר ..... ח
לִמּוּד הַמּוּסָר אַף עַל חֶשְׁבּוֹן שְׁאָר לִמּוּדִים ..... ט
אַזְהָרַת הַמַּגִּיד לַבַּיִת יוֹסֵף - נוֹרָא נוֹרָאוֹת! ..... ט
גַּם חַכְמֵי הַגְּמָרָא עָסְקוּ בְּמוּסָר ..... ט
לָדַעַת חָכְמָה וּמוּסָר ..... ט
לַחְקֹק דִּבְרֵי מוּסָר בַּלֵּב ..... י
דֶּרֶךְ הַצַּדִּיקִים בְּלִמּוּד הַמּוּסָר ..... י
הַהֶפְסֵד שֶׁל אִי לִמּוּד מוּסָר ..... י
אֵין עֵרֶךְ לְלִמּוּד עִם מוּסָר ..... יא
אִם לֵב אֶבֶן הוּא - נְמוֹגַ! ..... יא
תְּרוּפַת הַמּוּסָר לַלֵּב הָאָטוּם ..... יב
אֵיךְ לוֹמְדִים מוּסָר? ..... יב
בְּרִגְשֵׁי הַלֵּב, בְּסַעֲרַת הָרוּחַ וּבְהִתְפַּעֲלוּת ..... יג
כָּךְ פּוֹנִים לְגַנָּב?! ..... יג

ניתן להקדיש פרשיות לברכה והצלחה ולעילוי נשמת וביו"ב
לפרטים ניתן ליצור קשר בטל: 0506491414, 0509013000

בְּנִחִיצוּת לִמּוּד סִפְרֵי מוּסָר וְיִרְאָה

שִׂיחַת חִזּוּק לְשַׁבָּת פָּרָשַׁת תּוֹלְדוֹת

בְּסִיַּעְתָּא דִּשְׁמַיָּא, נִשְׁתַּדֵּל לְהִתְבּוֹנֵן בְּכַמָּה עִנְיְנֵי חִזּוּק בַּמֶּה שֶׁכָּתְבוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל, בִּנְחִיצוּת לִמּוּד הַמּוּסָר.

יַעֲקֹב וְעֵשָׂו - חֶלְקֶם בְּיַחַס לָעוֹלָם

בְּפָרָשָׁתֵנוּ כְּתִיב (כה, כז): ״וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ יֹדֵעַ צַיִד אִישׂ שָׂדֶה וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהָלִים״; וּמוּבָא, שֶׁיַּעֲקֹב וְעֵשָׂו נֶחְלְקוּ בְּנַחֲלַת שְׁנֵי עוֹלָמוֹת, יַעֲקֹב בָּחַר בָּעוֹלָם הַבָּא, וְעֵשָׂו בָּחַר בָּעוֹלָם הַזֶּה. וְלִכְאוֹרָה צָרִיךְ לְהָבִין, וְכִי בֶּאֱמֶת וְתֵר יַעֲקֹב עַל כָּל עִנְיְנֵי הָעוֹלָם הַזֶּה, וְלֹא הָיְתָה לוֹ שַׂיְכוּת אֵלָיו? וַהֲלֹא הַתּוֹרָה מַבְטִיחָה לִבְנֵי יַעֲקֹב בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת, יְעוּדִים גַּשְׁמִיִּים בָּעוֹלָם הַזֶּה?

וּמְבֹאָר בַּסֵּפֶר ׳אוֹר יָהֵל׳ (לְהַגָּאוֹן הַצַּדִּיק רַבִּי יְהוּדָה לֵייב חַסְמַן זַצ״ל, שֶׁסִּדֵּר תַּלְמִידוֹ הַגָּאוֹן רַבִּי שָׁלוֹם שְׁבַדְּרוֹן זַצ״ל), שֶׁאֵצֶל יַעֲקֹב הָיְתָה הַהִסְתַּכְּלוּת בָּעוֹלָם רַק בַּבְּחִינָה הַפְּנִימִית שֶׁבּוֹ, וְלֹא רָאָה בְּבַגְּשְׁמִיּוּת הָעוֹלָם הַזֶּה תַּכְלִית כְּשֶׁלְעַצְמָהּ, אֶלָּא רַק אֶמְצָעִי לְהַשָּׂגַת הַפְּנִימִיּוּת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (כח, כ): ״וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבֶגֶד לִלְבֹּשׁ״, שֶׁהוּא רַק הַמִּצְטָרֵךְ לַעֲבוֹדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בִּלְבַד, בִּבְחִינַת (מִשְׁלֵי ג, ו): ״בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ״, וְעֵשָׂו רָאָה בְּבַגְּשְׁמִיּוּת הָעוֹלָם - תַּכְלִית, וְרָדַף אַחַר תַּעֲנוּגָיו.

כַּמּוּבָן שֶׁאֵין לָנוּ בְּזֶה שׁוּם הַשָּׂגָה, כַּמּוּבָא בַּסֵּפֶר ׳לֵב שָׁלוֹם׳ (לְגָאוֹן רַבִּי שָׁלוֹם שְׁבַדְּרוֹן זַצ״ל), שֶׁהַתּוֹרָה אֵינָהּ עוֹסֶקֶת בַּאֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים. וְעֵשָׂו מִצְטַיֵּר בְּטָעוּת כְּצַיָּד פֶּרֶא אָדָם, וְכַדּוֹמֶה, וּבֶאֱמֶת הָיָה אִידִיאוֹלוֹג בִּלְבוּשׁ מְכֻבָּד, וְאוֹמֵר דִּבְרֵי תוֹרָה בְּסִעֻדָּה שְׁלִישִׁית, אֶלָּא שֶׁבִּדְבָרָיו הָיְתָה הַטָּפָה לְטָמְיָעָה בְּתַאֲוֹוֹת הָעוֹלָם.

אֶחָד הַמַּרְבֶּה וְאֶחָד הַמַּמְעִיט

כָּל לְמוּדֵנוּ בַּפָּרָשָׁה הוּא רַק לְמַעֲשֶׂה. וּמֵאִיר לָנוּ הַגָּאוֹן רַבִּי יְהוּדָה לֵייב חַסְמָן זַצ״ל בְּ׳אוֹר יָהֵל׳, שֶׁרַבּוֹתֵינוּ הָיוּ מְשַׁנְּנִים לְעַצְמָם אֵיךְ לְהִסְתַּכֵּל בִּפְנִימִיּוּת עִנְיְנֵי הָעוֹלָם, וּמַזְכִּיר מַאֲמָרָם זַ״ל (בְּרָכוֹת יז ע״א): ׳מַרְגְּלָא בְּפוּמֵיהוּ דְּרַבָּנָן דְּיַבְנֶה, אֲנִי בְּרִיָּה וַחֲבֵרַי בְּרִיָּה, אֲנִי מְלַאכְתִּי בָּעִיר וְהוּא מְלַאכְתּוֹ בַּשָּׂדֶה, אֲנִי מַשְׁכִּים לְמְלַאכְתִּי וְהוּא מַשְׁכִּים לְמְלַאכְתּוֹ, כְּשֵׁם שֶׁהוּא אֵינוֹ מִתְגַּדֵּר בִּמְלַאכְתִּי כָּךְ אֲנִי אֵינִי מִתְגַּדֵּר בִּמְלַאכְתּוֹ.

[וּמֵעִיר שָׁם, שֶׁבְּרִיָּה הוּא מִלְּשׁוֹן ׳בְּרִיאָה׳ שֶׁנִּבְרֵאת מֵחָדָשׁ תָּמִיד, כְּמוֹ שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים: ״הַמְחַדֵּשׁ בְּטוּבוֹ בְּכָל יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית״, כִּי צָרִיךְ תָּמִיד לְזָכֹר אֲשֶׁר ״כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָ׳הּ הַלְלוּיָהּ״ (תְּהִלִּים קנ, ו), וְגַם חֲבֵרִי, שֶׁלֹּא עוֹסֵק בַּתּוֹרָה תָּדִיר, וּמְלַאכְתּוֹ בַּשָּׂדֶה - גַּם הוּא בְּרִיָּה].

״וְשָׁמָּא תֹּאמַר אֲנִי מַרְבֶּה וְהוּא מַמְעִיט, שָׁנִינוּ, אֶחָד הַמַּרְבֶּה וְאֶחָד הַמַּמְעִיט וּבִלְבַד שֶׁיְּכַוֵּן לִבּוֹ לַשָּׁמַיִם״. וּפֵרֵשׁ רַשִׁ״י: ׳וְשָׁמָּא תֹּאמַר - הַדִּין עִמּוֹ שֶׁאֵינוֹ מִתְגַּדֵּר בִּמְלַאכְתִּי, שֶׁאִלּוּ הָיָה תּוֹפֵס אֻמָּנוּתִי, לֹא הָיָה לוֹ לֵב פָּתוּחַ לְהַרְבּוֹת בַּתּוֹרָה כְּמוֹתִי, וְהָיָה מַמְעִיט וְאֵין לוֹ שָׂכָר׳.

לִפְעָמִים אָדָם הָעוֹסֵק רַק בְּמִלַּאכְתּוֹ, מִצְטַדֵּק שֶׁאִם הָיָה יוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה וְלוֹמֵד, מִמֵּילָא לֹא הָיָה מַצְלִיחַ, אִם כֵּן, לְפָחוֹת טוֹב שֶׁעוֹסֵק בִּמְלַאכְתּוֹ, וּבְזֶה יִפָּטֵר לְיוֹם הַדִּין. וּלְהוֹצִיא מִטָּעוּת זוֹ, אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ: ״אֶחָד הַמַּרְבֶּה וְאֶחָד הַמַּמְעִיט וּבִלְבַד שֶׁיְּכַוֵּן לִבּוֹ לַשָּׁמַיִם״, הַיְנוּ שֶׁיֵּשׁ לוֹ שָׂכָר לַמַּמְעִיט כְּמוֹ לַמַּרְבֶּה (רַשִׁ״י

052-7627127 | 08-8650078 | אלעד

שָׁם), וְאַדְרַבָּה! יִתְּכֵן וּשְׁכָרוֹ הָיָה אַף גָּדוֹל יוֹתֵר, כִּי לְפוּם צַעֲרָא אַגְרָא (לְפִי הַצַּעַר כֵּן הַשָּׂכָר).

[וְכַמּוּבָן שֶׁאֵין הַכַּוָּנָה לְמַעֵט בְּעֵרֶךְ אָדָם הָעוֹשֶׂה לְפַרְנָסָתוֹ וּכְבָר אָמְרוּ (בְּרָכוֹת ה׳ ע״א): ׳יָפֶה תוֹרָה עִם דֶּרֶךְ אֶרֶץ שֶׁיְּגִיעַת שְׁנֵיהֶם מְכַפֶּרֶת עָוֹן׳. וּכְשֶׁאָדָם מְקַיֵּם חוֹבָתוֹ - יָכוֹל לִהְיוֹת מֻגְדָּר כְּתַלְמִיד חָכָם, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרֹא״שׁ זַ״ל (בָּבָא בַּתְרָא פ״א ס״ח), וּדְבָרֵינוּ הֵם רַק אוֹדוֹת זֶה שֶׁעוֹסֵק רַק בְּמַלַאכְתּוֹ לְלֹא לִמּוּד כְּלָל].

חוֹבַת לִמּוּד הַמּוּסָר

חֲכָמֵינוּ זַ״ל הַקְּדוֹשִׁים, הֲגַם שֶׁהָיוּ שְׁקוּעִים בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה - הִתְחַזְּקוּ בְּלִמּוּד הַמּוּסָר וְהַיִּרְאָה, כְּדֵי לְהַלְהִיב אֶת עַצְמָם יוֹתֵר וְיוֹתֵר בַּעֲמַל הַתּוֹרָה וַעֲבוֹדַת הַשֵּׁם.

בְּסֵפֶר ׳שְׁאִיפוֹת׳ (ח״א, יִרְאָה וּמוּסָר פ״א, עמ׳ קמג) הִפְלִיג בְּחוֹבַת וּמַעֲלַת לִמּוּד הַמּוּסָר. וּמֵבִיא שָׁם אֶת דִּבְרֵי הַגָּאוֹן הַצַּדִּיק, רַבִּי אֱלִיָּהוּ אֱלִיעֶזֶר דֶּסְלֶר, זֵכֶר צַדִּיק וְקָדוֹשׁ לִבְרָכָה (מִכְתָּב מֵאֵלִיָּהוּ ח״ג עמוד 309), בְּחוֹבַת הָאָדָם לַעֲסֹק בְּלִמּוּד הַמּוּסָר הַמְסַיֵּעַ לְהִתְגַּבֵּר עַל כָּל הַמַּפְרִיעִים, וּמַזְכִּיר הַמַּעֲשֶׂה הַמְפֻרְסָם בְּתָנָא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ (זוֹטָא פֶּרֶק יד): ׳פַּעַם אַחַת הָיִיתִי מְהַלֵּךְ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וּמְצָאַנִי אָדָם אֶחָד שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ לֹא מִקְרָא וְלֹא מִשְׁנָה. וְהָיָה מִתְלוֹצֵץ וּמַלְעִיג בְּדְבָרִים, וּבָא כְּנֶגְדִּי, וְאָמַרְתִּי לוֹ: בְּנִי! מָה אַתָּה מֵשִׁיב לְאָבִיךָ שֶׁבַּשָּׁמַיִם לְיוֹם הַדִּין? וְאָמַר לִי: רַבִּי! יֵשׁ לִי דְּבָרִים שֶׁאֲנִי מְשִׁיבוֹ, בִּינָה וָדַעַת לֹא נָתְנוּ לִי מִן הַשָּׁמַיִם שֶׁאֶקְרָא וְאֶשְׁנֶה. וְאָמַרְתִּי לוֹ: בְּנִי! מַה מְּלַאכְתְּךָ? וְאָמַר לִי: צַיָּד אֲנִי. וְאָמַרְתִּי לוֹ: בְּנִי! מִי לִמֶּדְךָ וְאָמַר לְךָ שֶׁתָּבִיא פְּשָׁתָן וְתַאַרְגֶּהוּ מְצוּדוֹת וְתַשְׁלִיכֵהוּ לַיָּם וְתַעֲלֶה הַדָּגִים מִן הַיָּם? וְאָמַר לִי: רַבִּי! בָּזֶה נָתְנוּ לִי בִּינָה וְדַעַת מִן הַשָּׁמַיִם. וְאָמַרְתִּי לוֹ: וּמַה לְּהָבִיא פְּשָׁתָן וְלֶאֱרֹג מְצוּדוֹת וּלְהַשְׁלִיךְ לַיָּם וּלְהַעֲלוֹת דָּגִים מִן הַיָּם נָתְנוּ לְךָ בִּינָה וְדַעַת מִן הַשָּׁמַיִם, וּלְדִבְרֵי תוֹרָה שֶׁכָּתוּב בָּהּ (דְּבָרִים ל, יד): ״כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשֹׂתוֹ״, לֹא נָתְנוּ לְךָ בִּינָה וְדַעַת מִן הַשָּׁמַיִם?! מִיָּד הָיָה מֵרִים קוֹלוֹ וּבוֹכֶה וּמִתְאַנֵּחַ, וְאָמַרְתִּי לוֹ: בְּנִי! אַל יָרַע לְךָ, אֶלָּא כָּל שְׁאָר בְּנֵי אָדָם בָּאֵי עוֹלָם, הֵן מְשִׁיבִין תְּשׁוּבָה זוֹ, עַל אוֹתוֹ עִנְיָן שֶׁהֵן עוֹסְקִין בּוֹ, אֲבָל מַעֲשֵׂיהֶן מוֹכִיחִין עֲלֵיהֶן. וַעֲלֵיהֶן וְעַל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן, וְעַל הָעוֹשִׂים כְּמַעֲשֵׂיהֶן מַהוּ אוֹמֵר הַכָּתוּב עֲלֵיהֶן? (יְשַׁעְיָה יט, ט): ׳וּבֹשׁוּ עֹבְדֵי פִּשְׁתִּים שְׂרִיקוֹת וְאֹרְגִים חוֹרָי׳.

וְהִנֵּה כָּאן מְדֻבָּר בְּמִי שֶׁנִּתְגַּלָּה אֵלָיו אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא, וּכְשֶׁהוֹכִיחוֹ וְהִדְבָּרִים פָּעֲלוּ אֶצְלוֹ - בָּכָה עַד שֶׁהֵצֵרַךְ אֵלִיָּהוּ לְפַיְּסוֹ, וּלְנַחֲמוֹ, בְּאָמְרוֹ אֵלָיו: ״אָמְנָם קָשֶׁה לְךָ, וְאֵינְךָ מְסֻגָּל כִּי אֵין רֹאשְׁךָ תּוֹפֵס דִּבְרֵי תוֹרָה, הִנֵּה מִתְקַשֶּׁה לְהִתְקָרֵב לַעֲבוֹדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ. בְּרַם, הַתּוֹרָה עַצְמָהּ מְלַמַּדְתֵּנוּ (דְּבָרִים ל, יד): ״כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשֹׂתוֹ״, כְּשֶׁתָּשִׁים אֶת לִמּוּדְךָ אֶל הַלֵּב, יְסַיְּעוּךָ לַעֲשׂוֹתוֹ.

נֶפֶשׁ הָאָדָם אֵינָהּ מִתְעוֹרֶרֶת מֵעַצְמָהּ

מִבְּאָר בִּמְכִתָּב מֵאֵלִיָּהוּ, שֶׁרַבּוֹתֵינוּ רָצוּ לְצַיֵּן, כַּמָּה גָּדוֹל חִיּוּב הָאָדָם לְהַרְבּוֹת בְּלִמּוּד הַמּוּסָר, הַמְסַיֵּעַ לָאָדָם לָבוֹא לִידֵי עֲשִׂיָּה בַּעֲבוֹדַת הַשֵּׁם, כִּי לִפְעָמִים נֶפֶשׁ הָאָדָם אֵינָהּ מִתְעוֹרֶרֶת מֵאֵלֶיהָ וְעָלֵינוּ לְעוֹרְרָהּ וּלְהַכְנִיסָהּ בְּרֹב עָמָל וִיגִיעָה לְתוֹךְ עֲבוֹדַת ה׳, כִּי כְּמוֹ שֶׁהַלְּכוֹת הַתּוֹרָה נִקְנוֹת בִּיגִיעָה, כָּךְ עִנְיְנֵי חוֹבַת הַלְּבָבוֹת הֵם דְּבָרִים שֶׁנִּקְנִים בִּיגִיעָה.

כָּתַב רַבֵּנוּ יוֹנָה בְּשַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה (שַׁעַר שֵׁנִי אוֹת כו), וְזוֹ לְשׁוֹנוֹ: ׳מַאֲמָר נִכְבָּד אֲשֶׁר לְחַכְמֵי יִשְׂרָאֵל זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (אָבוֹת א, יד): הָיָה הִלֵּל עָלָיו הַשָּׁלוֹם אוֹמֵר: אִם אֵין אֲנִי לִי מִי לִי? וּכְשֶׁאֲנִי לְעַצְמִי מָה אֲנִי? וְאִם לֹא עַכְשָׁו אֵימָתַי? בְּאוּר הַדָּבָר - אִם הָאָדָם לֹא יְעוֹרֵר נַפְשׁוֹ מַה יּוֹעִילוּהוּ הַמּוּסָרִים, כִּי אַף עַל פִּי שֶׁנִּכְנָסִים בְּלִבּוֹ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ, יְשַׁכְּחֵם הַיֵּצֶר וְיַעֲבִירֵם מִלִּבּוֹ, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (הוֹשֵׁעַ ו, ד): ״וַחַסְדְּכֶם כַּעֲנַן בֹּקֶר״, וְנֶאֱמַר (מִשְׁלֵי י, כ): ״כֶּסֶף נִבְחָר לְשׁוֹן צַדִּיק לֵב רְשָׁעִים כְּמְעָט״. פֵּרוּשׁ: מוּסַר הַצַּדִּיק זַךְ בְּלִי סִיג וּלְשׁוֹנוֹ נִבְחָר, אֲבָל לֵב

הָרְשָׁעִים הַשּׂוֹמְעִים מוּסָרוֹ רֵגַע אֶחָד הוּא, מִלְּשׁוֹן (תְּהִלִּים פא, טו): "כִּמְעַט אוֹיְבֵיהֶם אַכְנִיעַ", עִנְיָנוֹ - כְּרֵגַע אוֹיְבֵיהֶם אַכְנִיעַ. וְיִקְרָא "לֵב" הַלֵּב הַנָּבוֹן וְהַמְתֻקָּן, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (מִשְׁלֵי טו, לב): "וְשׁוֹמֵעַ תּוֹכַחַת קוֹנֶה לֵב", (שָׁם יז, טז): "לִקְנוֹת חָכְמָה וְלֵב אָיִן". אָכֵן צָרִיךְ הָאָדָם בְּשָׁמְעוֹ הַמּוּסָר לְעוֹרֵר נַפְשׁוֹ וְלָשׂוּם הַדְּבָרִים אֶל לִבּוֹ, וְלַחֲשֹׁב בָּהֶם תָּמִיד, וַעֲלֵיהֶם יוֹסִיף לֶקַח, וּמִלִּבּוֹ יוֹצִיא מִלִּין, וְיִתְבּוֹדֵד בְּחַדְרֵי רוּחוֹ, וְיָשׂוּב יַהֲפֹךְ יַד תּוֹכַחְתּוֹ עַל נַפְשׁוֹ, וְלֹא יִסְמֹךְ עַל תּוֹכַחַת הַמּוֹכִיחַ לְבַדּוֹ. וְתוֹכַחְתּוֹ לַבְּקָרִים וְלִרְגָעִים תִּהְיֶה, עַד אֲשֶׁר תִּקַּבֵּל נַפְשׁוֹ הַמּוּסָר, וְעַד אֲשֶׁר תִּטְהַר׳.

וְזֶה עִנְיַן מְסִירוּת נֶפֶשׁ, לֹא שֶׁמּוֹסְרָהּ לָמוּת, אֶלָּא שֶׁמּוֹסֵר אֶת כָּל כֹּלּוֹ וְאֶת כָּל עַצְמִיּוּתוֹ, מִתְבּוֹנֵן בְּעַצְמוֹ וְאֵינוֹ מַפְקִיר אֶת נַפְשׁוֹ, וְזֶה נִקְרָא ׳מוֹסֵר אֶת נַפְשׁוֹ׳ לְעַצְמוֹ, תּוֹפֵשׂ אֶת עַצְמוֹ וְיוֹדֵעַ אֶת תַּפְקִידוֹ בְּעוֹלָמוֹ.

לְפוּם צַעֲרָא אַגְרָא

בַּסֵּפֶר ׳שַׁלְמֵי שָׂרָה׳ (עַמּוּד פג) מְסֻפָּר, עַל רַבִּי אֶלְחָנָן בּוֹהַנְדִי זַצַ"ל, שֶׁהָיָה יֶלֶד תַּפְנוּקִים וּבֵן עֲשִׁירִים. אַךְ כְּשֶׁנִּכְנַס לַיְשִׁיבָה לֹא הוֹעִיל הַכֶּסֶף לַהֲבָנַת הַתּוֹרָה, וּלְרֹאשׁוֹ הַקָּשֶׁה, גַּם כְּשֶׁנִּטָּה לִלְמֹד עִם חֲבֵרָיו - רָאָה שֶׁהַלִּמּוּד מִמֶּנּוּ וָהָלְאָה, מַמָּשׁ קָשֶׁה... הַכֹּל הִתְנַהֵל בִּכְבֵדוּת, נָסָה שׁוּב וְשׁוּב, וְהִתְאַכְזֵב, אָמַר: "אָשׁוּב הַבַּיְתָה, אוּלַי אֶמְצָא שָׁם אֵיזֶה סִפּוּק, כִּי אֲנִי רוֹאֶה שֶׁכָּאן אֵינִי מִתְחַבֵּר לַלִּמּוּד, וּמִסְתָּמָא יְשַׁלְּחוּנִי הוֹרַי בַּעֲסָקִים". הַיְשִׁיבָה הָיְתָה רְחוֹקָה מִמְּקוֹם מְגוּרָיו, וּבֵינְתַיִם הֵחֵל בַּאֲרִיזַת חֲפָצָיו, וְכֵיוָן שֶׁיָּדַע שֶׁבְּעוֹד יוֹם יִפָּנֶה אֶת מְקוֹמוֹ בַּחֶדֶר שֶׁבַּיְשִׁיבָה, הִתְרַגֵּשׁ מְאֹד, וַתִּדַּד שְׁנָתוֹ מֵעֵינָיו, וְחִפֵּשׂ מַשֶּׁהוּ לִקְרֹא בָּעֶרֶב הָאַחֲרוֹן שֶׁלּוֹ בַּיְשִׁיבָה. וּמִן הַשָּׁמַיִם בְּהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית עֶלְיוֹנָה הָיְתָה זֹאת, שֶׁמָּצָא חוֹבֶרֶת הִתְחַזְּקוּת, שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר וְאֵינוֹ זוֹכֵר אֶת שְׁמָהּ, וּכְשֶׁהִתְחִיל לִקְרֹא בָּהּ הֵחֵל לְהַרְגִּישׁ ׳קִרְבַת אֱלֹקִים לִי טוֹב׳ (תְּהִלִּים עג, כח) כִּי הָיוּ שָׁם דִּבְרֵי מוּסָר לוֹהֲטִים וּמַלְהִיבִים שֶׁבְּעֶטְיָם הֵחֵל לְהַרְגִּישׁ מְתִיקוּת אֲמִתִּית. מַחֲשָׁבוֹת הִתְעוֹרְרוּת פָּקְדוּ אֶת נַפְשׁוֹ: "בֶּאֱמֶת, לָמָּה אֲנִי צָרִיךְ לִדְאֹג עַל מְעוּט הַשָּׂגָתִי וְקֻשָׁיַי, הֲלֹא כְּבָר אָמְרוּ: ׳לְפוּם צַעֲרָא אַגְרָא׳, וְאֶחָד הַמַּרְבֶּה וְאֶחָד הַמַּמְעִיט וּבִלְבַד שֶׁיְּכַוֵּן לִבּוֹ לַשָּׁמַיִם׳. (כְּמוֹ שֶׁהִזְכַּרְנוּ בְּסִיַּעְתָּא דִּשְׁמַיָּא בְּשִׁיחַת פָּרָשַׁת חַיֵּי שָׂרָה, שֶׁכָּל אֶחָד צָרִיךְ לְמַצּוֹת אֶת כִּשְׁרוֹנוֹ).

וּכְשֶׁהִגִּיעַ לַהֲבָנָה זוֹ, אָמַר: "אִם כָּךְ, אֵינִי נִשְׁאָר אֶלָּא בְּמָקוֹם תּוֹרָה", וּמִיָּד פָּרַק אֶת חֲפָצָיו, וְנִשְׁאַר, וְזָכָה לִגְדֹל הַרְבֵּה בַּתּוֹרָה. וּבֶאֱמֶת כְּשֶׁאָדָם מִתְעַקֵּשׁ לְהִשָּׁאֵר - אֲזַי נִפְתָּחִים לוֹ כָּל הַשְּׁעָרִים.

עִקַּר הַשָּׂכָר - עַל הַקֹּשִׁי וְעַל עָמֶל הַתּוֹרָה

כְּשֶׁאָדָם מַגִּיעַ לְמַעְלָה לְאַחַר אֲרִיכוּת יָמָיו וּשְׁנוֹתָיו, וְהִשִּׂיג הַרְבֵּה, חִבֵּר סְפָרִים, מַעֲרָכוֹת, וְחִדּוּשֵׁי סֻגְיוֹת וַהֲלָכוֹת, הוּא מְתָאֵר לְעַצְמוֹ שֶׁיִּפְתְּחוּ לְפָנָיו כָּל הַשְּׁעָרִים וְיִתְּנוּ לוֹ שָׂכָר רַב עַל כָּל מַה שֶּׁזָּכָה לְהַשִּׂיג.

הַצַּדִּיקִים מְתָאֲרִים, אֵיךְ זֶה נִרְאֶה בֶּאֱמֶת, וּכְמַאֲמָרָם זַ"ל (פְּסָחִים נ׳ ע"א): ׳עוֹלָם הָפוּךְ רָאִיתִי: עֶלְיוֹנִים לְמַטָּה וְתַחְתּוֹנִים לְמַעְלָה׳. כְּשֶׁיַּגִּיעַ לַשָּׁמַיִם, יֹאמְרוּ לוֹ: אָמְנָם לְפִי דַּעְתְּךָ הִנָּךְ זַכַּאי לְשָׂכָר עַל הַשְׁגּוֹתֶיךָ בַּתּוֹרָה, אַתָּה טוֹעֶה מְאֹד!

כִּי גַּם אִם לָמַדְתָּ אֶת כָּל הַתּוֹרָה, וְחִדַּשְׁתָּ חִדּוּשֵׁי תּוֹרָה, וְקִבַּעְתָּ שִׁעוּרִים, אֲזַי בֶּאֱמֶת הָיָה מַגִּיעַ לְךָ עוֹלָם הַבָּא מְלֹא חָפְנַיִם, הִנָּךְ צוֹדֵק לַחֲלוּטִין לְפִי דִּמְיוֹנְךָ. אֲבָל אֶת כִּשְׁרוֹנוֹת הַזְּכָרוֹן הַהַבָּעָה וְהַכְּתִיבָה וְכֵן אֶת מְקוֹם הַשְׁפָּעָתְךָ - הֲלֹא כָּל זֶה קִבַּלְתָּ כְּמַתָּנָה מִן הַשָּׁמַיִם, וּבְמַתָּנַת חִנָּם זוֹ זָכַרְתָּ, דָּרַשְׁתָּ, כָּתַבְתָּ וְהִשְׁפַּעְתָּ. וּמַה נָּתַתָּ מִשֶּׁלְךָ בְּכָל יְמֵי חַיֶּיךָ? עַל מַה מַּגִּיעַ לְךָ עוֹלָם הַבָּא?

וּכְשֶׁאָדָם מִתְבּוֹנֵן, רוֹאֶה שֶׁהַדָּבָר הַיָּחִיד שֶׁיָּכוֹל לָתֵת מֵעַצְמוֹ, זֶה הַצַּעַר, עָגְמַת הַנֶּפֶשׁ וְהַסֵּבֶל שֶׁהָיוּ לוֹ בְּכָל נְסָיוֹן לְהָבִין בַּתּוֹרָה,

וְרַק עַל זֶה שַׁיָּךְ גְּמוּל טוֹב, כִּדְבְרֵי חַז״ל לְפוּם צַעֲרָא אַגְרָא.

וידועות עֲבָדוֹת רַבּוֹת מִגְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁאַף שֶׁעַל פִּי הַטֶּבַע לֹא הָיָה שַׁיָּךְ שֶׁיִּשַּׁיגוּ מַשֶּׁהוּ, אֲבָל כְּשֶׁהִתְעַקְּשׁוּ - הַכֹּל נִפְתַּח לָהֶם. וְגַם אִם אָדָם לֹא זוֹכֶה - אֵינוֹ נִתְבָּע עַל מְעוּט הַשָּׂגָה.

לִמּוּד הַמּוּסָר - חִיּוּב מִצַּד הֲהֶלָכָה

הַחִיּוּב לִלְמֹד מוּסָר בְּכָל יוֹם, הוּא מִצַּד הַהֲלָכָה הַפְּסוּקָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרוּ רַבּוֹתֵינוּ, שֶׁאֵין זֶה עִנְיָן שֶׁל הַנְהָגָה טוֹבָה אוֹ מִדַּת חֲסִידוּת גְּרֵידָא. כִּדְאִיתָא בַּמִּשְׁנָה בְּרוּרָה (סִימָן א׳ ס״ק יב): ׳וְצָרִיךְ הָאָדָם לִקְבֹּעַ לוֹ עֵת לִלְמֹד סִפְרֵי מוּסָר בְּכָל יוֹם וְיוֹם אִם מְעַט וְאִם הַרְבֵּה כִּי הַגָּדוֹל מֻחְבָּרוֹ יִצְרוֹ גָּדוֹל הֵימֶנּוּ. וְתַבְלִין הַיֵּצֶר הָרָע הוּא תּוֹכַחַת מַאַמְרֵי חַז״ל׳. וְצֵיֵן בְּשַׁעַר הַצִּיּוּן (אוֹת כו), שֶׁהוּא יוֹתֵר חִיּוּב מִלִּמּוּד מִשְׁנָיוֹת. הַיְנוּ שֶׁאִם יִקַּר מִקֹּרֵהוּ שֶׁלֹּא הִסְפִּיק לִלְמֹד לִמּוּדָיו, יוֹתֵר עֲלֵיהֶם וְלֹא עַל לִמּוּד זֶה, כְּדִבְרֵי הַגְּמָרָא (עֲרוּבִין סה ע״א): רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב יָזִיף בִּימָמָא וּפָרַע בְּלֵילְיָא; וּפִרֵשׁ רַשׁ״י: ׳הָיָה קוֹבֵעַ לוֹ לְשָׁנוֹת כָּךְ וְכָךְ פְּרָקִים בְּיוֹם, וְהָיָה רָגִיל לַעֲסֹק בַּיּוֹם, וּפְעָמִים שֶׁהָיָה טָרוּד בִּמְזוֹנוֹתָיו בַּיּוֹם, וּפוֹרֵעַ קְבִיעוּת עִתּוֹ בַּלַּיְלָה׳.

הִתְעוֹרְרוּת רַבּוֹתֵינוּ לְלִמּוּד הַמּוּסָר

בַּסֵּפֶר הַמְפֹרָסָם ׳שַׁעֲרֵי אוֹר׳ לְהַגָּאוֹן הַצַּדִּיק רַבִּי יִצְחָק בְּלַאזֶר זי״ע, הִרְחִיב לְבָאֵר אֶת הִתְעוֹרְרוּת רַבּוֹתֵינוּ לְלִמּוּד הַמּוּסָר וְהֵבִיא מִסֵּפֶר ״יַעֲרוֹת דְּבַשׁ״ לְהַגָּאוֹן הֶחָסִיד מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ יְהוֹנָתָן אַייְבֶּשִׁיץ זֵכֶר צַדִּיק וְקָדוֹשׁ לִבְרָכָה, בַּעַל ה״אוּרִים וְתֻמִּים״ שֶׁכָּתַב, וְזוֹ לְשׁוֹנוֹ (ח״א דְּרוּשׁ ה׳): ״וְהָעִקָּר שֶׁילְּמֹד כָּל אָדָם הֵן תַּלְמִיד חָכָם הֵן עַם הָאָרֶץ אִישׁ וְאִשָּׁה דַּף אֶחָד בְּכָל יוֹם מִסִּפְרֵי מוּסָר כָּל אָדָם לְפִי עִנְיָנוֹ; שֶׁלָּ״ה אוֹ שְׁאָר סִפְרֵי מוּסָר וְכוּ׳״. וְכַמּוּבָן שֶׁהַדּוֹר דּוֹר וְדוֹרְשָׁיו - כָּל אֶחָד יִלְמַד בַּסְּפָרִים הַמַּתְאִימִים לְדוֹרוֹ.

וְעוֹד כָּתַב שָׁם: ״וְכֵן מִי שֶׁבְּשִׁשׁ יִשְׂרָאֵל יְכֻנֶּה, הַחִיּוּב עָלָיו לִקְרוֹת בְּכָל יוֹם עֶרֶב וָבֹקֶר אֵיזֶה דַּפִּים מִסִּפְרֵי מוּסָר אֲשֶׁר הֵם תּוֹדָה לָאֵל רַבִּים בַּדְּפוּס, וּמֵהַקָּדוֹשׁ לַה׳ סֵפֶר שְׁלָ״ה, אֲבָל יִקְרָא בּוֹ מַה שֶּׁכָּתַב בְּתוֹכַחַת מוּסָר, וְלֹא מַה שֶּׁכָּתַב בִּדְרָשׁוֹת, וְיֶתֶר הַכְּרָעָה בַּפּוֹסְקִים בְּעִנְיַן בְּרָכוֹת - כַּנּוֹדָע מִגְּדֻלַּת סִפְרוֹ שֶׁהוּא מַקִּיף בְּכָל הַדְּבָרִים. וּכְלָל גָּדוֹל בַּתּוֹרָה - כִּי זֶהוּ יוֹצֵא מִגְּדֶר הַתּוֹכָחָה, אֲבָל יִקְרָא מַה שֶּׁכָּתוּב בְּעִנְיַן ׳תּוֹכָחָה׳ בְּשַׁעַר אוֹתִיּוֹת וְכַדּוֹמֶה, וְכֵן חוֹבָה, כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי זֶה אֶשְׁתַּקֵּד, וּבְלִי נֶדֶר עוֹד דַּעְתִּי לַעֲשׂוֹת בַּזְּמַן הַזֶּה, לִלְמֹד עִם תַּלְמִידִים בַּחוּרִים וּבַעֲלֵי בָּתִּים טֶרֶם פּוֹתְחִי לִלְמֹד עִמָּם שִׁעוּר בִּגְמָרָא אוֹ פּוֹסֵק, לִלְמֹד עִמָּם דַּף אֶחָד מִשְׁלָ״ה, לְמַעַן יֵדְעוּ כִּי לֹא הַמִּדְרָשׁ עִקָּר אֶלָּא הַמַּעֲשֶׂה, וְלֹא יִהְיוּ בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ הָרַבִּים בַּחוּרִים נֶעֱדָרִים מִיְּרָאָה וְהוֹלְכִים אַחַר הֶבֶל עוֹלָם. וְאָז מֵבְטִחַנִי בָּכֶם שֶׁתֵּלְכוּ בְּדֶרֶךְ הַיָּשָׁר״.

וּבִדְרָשָׁה אַחֶרֶת (ח״א ט״ז) כּוֹתֵב דְּבָרִים נוֹרָאִים: ״מֵעִידַנִי עָלַי, שֶׁלֹּא יַחְשֹׁב בְּכָל יְמֵי חַיַּי הֶבְלִי שׁוּם זְמַן מֵהַזְּמַנִּים כָּל כָּךְ לְיָקָר וְחֶפְצִי בּוֹ, כְּמוֹ שָׁעָה שְׁתַּיִם אֵלּוּ שֶׁאֲנִי דּוֹרֵשׁ לָכֶם דִּבְרֵי תּוֹכַחַת מוּסָר, דְּזֶהוּ חֶלְקִי וְחֶפְצִי וְיִשְׁעִי מִכָּל הַיָּמִים אֲשֶׁר אֲנִי חַי עַל הָאֲדָמָה״. וְכַיָּדוּעַ לְכָל מִי שֶׁמְּנַסֶּה לְהָבִין אֶת הָאוּרִים וְתֻמִּים - אֵלּוּ סְבָרוֹת עֲמֻקּוֹת בְּחֹשֶׁן מִשְׁפָּט! וְאַף עַל פִּי כֵן הוּא אוֹמֵר, מִכָּל אֵלּוּ הַלִּמּוּדִים וְהַחֶשְׁבּוֹנוֹת - לִמּוּד הַמּוּסָר הוּא הַנִּפְלָא בְּיוֹתֵר אֶצְלוֹ.

הָרַמְחַ״ל עַל לִמּוּד הַמּוּסָר

[אָמְרוּ עַל הַסֵּפֶר ׳מִסִּלַּת יְשָׁרִים׳ שֶׁהוּא סֵפֶר הַיְסוֹד, כַּאֲשֶׁר אָמַר צַדִּיק אֶחָד לְתַלְמִידוֹ, כָּל הַסְּפָרִים טוֹבִים, אֲבָל הַסֵּפֶר מִסִּלַּת יְשָׁרִים הוּא יַנְהִיגְךָ וְיַנַּהֲלְךָ].

כָּתַב בְּמִסִּלַּת יְשָׁרִים (פֶּרֶק ד): ״הִנֵּה מַה שֶּׁמְּבִיא אֶת הָאָדָם עַל דֶּרֶךְ כְּלָל אֶל הַזְּהִירוּת, הוּא לִמּוּד הַתּוֹרָה. וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר רַבִּי פִּינְחָס

בִּתְחִלַּת הַבְּרֵיְיתָא, תּוֹרָה מְבִיאָה לִידֵי זְהִירוּת. אָמְנָם עַל דֶּרֶךְ פְּרָט הַמֵּבִיא לְזֶה, הוּא הַהִתְבּוֹנְנוּת עַל חֹמֶר הָעֲבוֹדָה אֲשֶׁר חַיָּב בָּהּ הָאָדָם, וְעִמֶּק הַדִּין עָלֶיהָ. וְיֵצֵא לוֹ זֶה, מִן הָעִיּוּן בַּמַּעֲשִׂים הַכְּתוּבִים בְּסִפְרֵי הַקֹּדֶשׁ וּמִן הַלִּמּוּד בְּמַאמְרֵי הַחֲכָמִים זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה הַמְעוֹרְרִים עַל זֶה".

וְכָתַב עוֹד בְּהַקְדָּמָתוֹ הַיְדוּעָה: 'אֵין הַתּוֹעֶלֶת הַנִּלְקָט מִזֶּה הַסֵּפֶר יוֹצֵא מִן הַקְּרִיאָה בּוֹ פַּעַם אַחַת, כִּי כְּבָר אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִמְצָא הַקּוֹרֵא בְּשִׂכְלוֹ חִדּוּשִׁים אַחַר קְרִיאָתוֹ שֶׁלֹּא הָיוּ בּוֹ לִפְנֵי קְרִיאָתוֹ, אֶלָּא מְעַט. אֲבָל הַתּוֹעֶלֶת יוֹצֵא מִן הַחֲזָרָה עָלָיו וְהַהִתְמָדָה'.

וְנִרְאֶה מִכָּל זֶה, שֶׁאַף אִם אֵין הָאָדָם מַרְגִּישׁ כְּלוּם בְּלִמּוּד הַמּוּסָר, אֲבָל עֶצֶם הַהִתְמָדָה וְרִבּוּי הַלִּמּוּד, יִפְעַל עָלָיו, בְּמֶשֶׁךְ הַזְּמַן, בְּאֹפֶן נִפְלָא.

וְכָתַב עוֹד בְּסִפְרוֹ הַקָּדוֹשׁ 'דֶּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים': "הֲלֹא הָאָדָם רֹב שְׁנוֹת יָמָיו עוֹמֵד לַחֲשֹׁב חֶשְׁבּוֹנוֹת עַסְקֵיו, עִסְקֵי חַיֵּי שָׁעָה, וְלָמָּה לֹא יָשִׂים אֶל לִבּוֹ אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת גַּם לָזֹאת לַחֲשֹׁב מַחֲשֶׁבֶת מַמָּשׁ: מַה הוּא? וְלָמָּה בָּא לָעוֹלָם? אוֹ מַה מְּבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא? וּמַה יִּהְיֶה סוֹף כָּל עִנְיָנָיו? זֹאת הִיא הַתְּרוּפָה הַיּוֹתֵר גְּדוֹלָה וַחֲזָקָה שֶׁתּוּכַל לְהַמְצִיא נֶגֶד הַיֵּצֶר, וְהִיא קַלָּה, וּפְעֻלָּתָהּ גְּדוֹלָה, וּפִרְיָהּ רַב שֶׁיַּעֲמֹד הָאָדָם בְּכָל יוֹם לְפָחוֹת שָׁעָה אַחַת פָּנוּי מִשְּׁאָר כָּל הַמַּחֲשָׁבוֹת לַחֲשֹׁב רַק עַל הָעִנְיָן הַזֶּה שֶׁאָמַרְתִּי".

לָמַדְנוּ כָּאן הֲלָכָה לְמַעֲשֶׂה - שֶׁצָּרִיךְ לִלְמֹד מוּסָר בְּכָל יוֹם, וְאַף שֶׁבִּזְמַנֵּנוּ זְמַן הַקְּבִיעוּת הַכֹּל לְפִי מַה שֶּׁהוּא אָדָם, אֲבָל הָרַמְחַ"ל - הָאֱרֶז אֲשֶׁר בַּלְּבָנוֹן, כָּתַב, שֶׁצָּרִיךְ לִלְמֹד מוּסָר שָׁעָה אַחַת! וּמַמְשִׁיךְ שָׁם: "וִיבַקֵּשׁ בִּלְבָבוֹ, מֶה עָשׂוּ הָרִאשׁוֹנִים אֲבוֹת הָעוֹלָם שֶׁכָּךְ חָשַׁק ה' בָּהֶם? מֶה עָשָׂה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם? מֶה עָשָׂה דָּוִד מְשִׁיחַ ה', וְכָל הַגְּדוֹלִים אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנֵינוּ? וְיַעֲלֶה בְּשִׂכְלוֹ מַה טּוֹב לָאָדָם כָּל יְמֵי חַיָּיו לַעֲשׂוֹת כֵּן גַּם הוּא וְטוֹב לוֹ".

אֵין מִי שֶׁפָּטוּר מִלִּמּוּד מוּסָר

בַּסֵּפֶר "מַעֲשֶׂה רַב" (אוֹת ס') כָּתַב בְּשֵׁם הַגָּאוֹן הֶחָסִיד רַבֵּנוּ אֵלְיָהוּ מִוִּילְנָא זי"ע, לִלְמֹד סִפְרֵי מוּסָר כַּמָּה פְּעָמִים בְּכָל יוֹם. וּבְאַגַּרְתּוֹ הַמְכֻנָּה 'עָלִים לִתְרוּפָה' כּוֹתֵב לִבְנֵי בֵּיתוֹ: 'וּבַסְּפָרִים שֶׁלִּי יֵשׁ "מִשְׁלֵי" עִם לְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז, לְמַעַן הַשֵּׁם שֶׁיִּקְרְאוּ בּוֹ בְּכָל יוֹם. וְהוּא יוֹתֵר טוֹב מִכָּל סִפְרֵי מוּסָר'.

וְכַנִּרְאֶה אֵין מִי שֶׁנִּפְטָר מֵעֲבוֹדַת לִמּוּד הַמּוּסָר כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַגָּאוֹן הַקָּדוֹשׁ רַבִּי יִשְׂרָאֵל מִסַּלַנְט זי"ע, לֹא גָּדוֹל וְלֹא קָטָן, לֹא אִישׁ וְלֹא אִשָּׁה. וְכָתַב עוֹד הַגְּרַ"א שָׁם: 'וְגַם סֵפֶר "קֹהֶלֶת" יִקְרְאוּ תָּמִיד לְפָנֶיךָ, כִּי שָׁם מַהְבִּיל עִנְיְנֵי הָעוֹלָם הַזֶּה', וּבַהֶמְשֵׁךְ: 'וְגַם אֶת חֲתָנִי אֲנִי מַזְהִיר ... תִּלְמַד מַסֶּכֶת אָבוֹת, וּבְפָרָט בְּפִרְקֵי אָבוֹת דְּרַבִּי נָתָן, וּמַסֶּכֶת דֶּרֶךְ אֶרֶץ קַדְמָה לַתּוֹרָה'.

וְכָתַב רַבֵּנוּ הַחִיד"א זי"ע בְּסִפְרוֹ "בִּרְכֵי יוֹסֵף" (סִימָן א'): "כִּי רָאוּי לְקַבֵּעַ עֵת לִלְמֹד בְּסִפְרֵי מוּסָר וְכוּ', כִּי כָּל הַגָּדוֹל מֵחֲבֵרוֹ - יְצָרוֹ גָּדוֹל הֵימֶנּוּ (סֻכָּה נב ע"א). וְקִבַּלְתִּי, כִּי תַּבְלִין הַיֵּצֶר הָרָע (קִדּוּשִׁין ל' ע"ב), הוּא תּוֹכַחַת מוּסָר מַאמְרֵי חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה".

תּוֹכָחָה גְּדוֹלָה לְתַלְמִידֵי חֲכָמִים

וְכָתַב עוֹד הַחִיד"א זי"ע בְּסִפְרוֹ 'דְּבַשׁ לְפִי': "פְּקַח עֵינֶיךָ וּרְאֵה, שֶׁלֹּא מַסְפִּיק בְּלִמּוּד הַהֲלָכָה, אֶלָּא צָרִיךְ לִלְמֹד מִדָּרָשׁ, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מוּסָר... "הַחֲזֵק בַּמּוּסָר אַל תֶּרֶף" (מִשְׁלֵי ד, יג), הַהַכְנָעָה הִיא יְסוֹד מוּסָד חַיֵּי הָאָדָם בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁיַּכִּיר מְעוּט עֶרְכּוֹ, וְלִבּוֹ נִשְׁבָּר וְעַל יְדֵי זֶה יִמָּנַע מֵחֵטְא, וְלִמּוּדוֹ יַעֲלֶה לְרֵיחַ נִיחוֹחַ, וְעַל יְדֵי לִמּוּד תּוֹכַחַת מוּסָר - יִזְכֶּה לִהְיוֹת עָנָו, שֶׁאֵין מִדָּה טוֹבָה הֵימֶנָּה, וּמִצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה, וְיָבוֹא לִלְמֹד תּוֹרָה לִשְׁמָהּ

וּלְקַיְּמָהּ כִּי זֶה כָּל הָאָדָם. מִכָּאן תּוֹכָחָה לְתַלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁאֵינָם רוֹצִים לִלְמֹד כִּי אִם גְּמָרָא וּפוֹסְקִים, וּמְבַזִּים בְּלִבָּם לְתַלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁלּוֹמְדִים תַּנַ"ךְ וּמִשְׁנָיוֹת וְסִפְרֵי מוּסָר. וְאִלּוּ הַתַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁאֵינָם רוֹצִים לִלְמֹד מוּסָר, עַל הָרֹב הֵם מִתְגָּאִים בְּלִמּוּדָם, וְחוֹשְׁבִים שֶׁהֵם חֲכָמִים גְּדוֹלִים וּמְבַזִּים אֶת הַחֲכָמִים וּגְדוֹלֵי דּוֹרָם, וְאֵינָם מַקְפִּידִים לְהִתְפַּלֵּל כַּהֹגֶן, וּפוֹגְמִים בִּבְרִית הַלָּשׁוֹן וְהָרְאוּת, וְכֵן אֵין תּוֹרָתָם רְצוּיָה כִּי אֵינָם לוֹמְדִים לִשְׁמָהּ, וּמִכָּל הָאָמוּר, תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁנִּגַּע אֲלֵקִים בְּלִבָּם, יְמַהֲרוּ לָשׁוּב וְיִלְמְדוּ מוּסָר, וְתֵכֶף יַכִּירוּ בְּגַאֲוָתָם, וַאֲשֶׁר הֵם נִכְשָׁלִים בְּכַמָּה עִנְיָנִים וְיָשׁוּבוּ אֶל ה', וְאָז לִמּוּד הַגְּמָרָא יַעֲלֶה לְרָצוֹן לִפְנֵי ה' וְנִסְלַח לָהֶם". אֵלּוּ דִּבְרֵי הַחִיָּד"א בִּ'דְּבַשׁ לְפִי'.

וּבְסִפְרוֹ 'לֵב דָּוִד', כָּתַב עוֹד: "אֲנִי שָׁמַעְתִּי מִגְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל יוֹשְׁבֵי כִּסְאוֹת לַמִּשְׁפָּט, שֶׁהָיָה לָהֶם עֵת קָבוּעַ לִלְמֹד בַּסֵּפֶר הַקָּדוֹשׁ 'רֵאשִׁית חָכְמָה', אַשְׁרֵיהֶם הַצַּדִּיקִים כִּי גַּם שֶׁהָיוּ עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה בְּכָל כֹּחָם, הוֹסִיפוּ לְהִתְקַדֵּשׁ בַּסֵּפֶר הַקָּדוֹשׁ 'רֵאשִׁית חָכְמָה', וְכֹה יַעֲשֶׂה כָּל הָרוֹצֶה לַעֲבֹד אֶת ה', כִּי הֵם גּוּפֵי תּוֹרָה וְעִנְיָנֵי יִרְאָה, וְיֵשׁ תּוֹעֶלֶת לִלְמֹד בְּסֵפֶר מוּסָר חָדָשׁ, וְלִגְמֹר סֵפֶר אֶחָד וְיַתְחִיל הַשֵּׁנִי".

לָמַדְנוּ מִדִּבְרֵי הַחִיָּד"א שֶׁיֵּשׁ עִנְיָן שֶׁל הִתְחַדְּשׁוּת בְּלִמּוּד סִפְרֵי מוּסָר. וְהִסְכִּים עִם הַדְּבָרִים רַבֵּנוּ יִשְׂרָאֵל מִסַּלַנְט זי"ע.

כָּתַב הַגָּאוֹן רַבִּי יַעֲקֹב מִלִּיסָא זַצ"ל בְּצַוָּאָתוֹ: הִנְנִי מַזְהִיר אֶתְכֶם שֶׁתִּקְבְּעוּ שִׁעוּר בְּכָל יוֹם בְּסִפְרֵי מוּסָר, כִּי בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ הָרַבִּים - נַעֲשָׂה לִבֵּנוּ כְּלֵב הָאֶבֶן, אֲבָל עַל יְדֵי לִמּוּד בְּסֵפֶר מוּסָר יִתְרַכֵּךְ הַלֵּב.

שְׁנֵי עִנְיָנִים בְּלִמּוּד הַמּוּסָר

וְזוֹ לְשׁוֹן קָדְשׁוֹ שֶׁל רַבֵּנוּ הַגָּאוֹן הַקָּדוֹשׁ, רַבֵּנוּ חַיִּים מִוואלוֹזִ'ין זי"ע (נֶפֶשׁ הַחַיִּים שַׁעַר ד): "רָאוּי לְכָל אָדָם לְהָכִין עַצְמוֹ כָּל עֵת קֹדֶם שֶׁיַּתְחִיל לִלְמֹד לְהִתְחַשֵּׁב מְעַט עִם קוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ בְּטָהֳרַת הַלֵּב בְּיִרְאַת ה' וּלְהִטָּהֵר מֵעֲוֹנוֹתָיו בְּהַרְהוּרֵי תְּשׁוּבָה" וְכוּ'.

וְכָתַב עוֹד: 'וְכֵן בְּאֶמְצַע הַלִּמּוּד, הָרְשׁוּת נְתוּנָה לְהָאָדָם לְהַפְסִיק זְמַן מֻעָט, טֶרֶם יִכְבֶּה מִלְּבּוֹ יִרְאָתוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ שֶׁקִּבֵּל עָלָיו קֹדֶם הַתְחָלַת הַלִּמּוּד, לְהִתְבּוֹנֵן מֻחְדָּשׁ עוֹד מְעַט בְּיִרְאַת ה'... כֵּן רַשַּׁאי הָאָדָם לְהַפְסִיק וּלְבַטֵּל זְמַן מֻעָט מֵהַלִּמּוּד, לְהִתְבּוֹנֵן מְעַט בְּיִרְאַת ה', וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ בָּזֶה מִשּׁוּם בִּטּוּל תּוֹרָה, כְּיָן שֶׁהוּא הַגּוֹרֵם שֶׁתִּתְקַיֵּם אֶצְלוֹ חָכְמַת הַתּוֹרָה".

נִמְצָא שֶׁמְּלַמְּדֵנוּ הַגְּרַ"ח זי"ע שְׁנֵי עִנְיָנִים בְּלִמּוּד הַמּוּסָר. קֹדֶם הַלִּמּוּד שֶׁצָּרִיךְ לַהֲגוֹת בְּסִפְרֵי מוּסָר וְיִרְאָה, וּפְעָמִים גַּם בְּאֶמְצַע הַלִּמּוּד בַּסֻּגְיוֹת הַקָּשׁוֹת שֶׁבַּגְּמָרָא לְפִי הַצֹּרֶךְ.

וְכֵן מָצִינוּ עֲבֹדוֹת מִגְּדוֹלִים וְצַדִּיקִים, רַבִּי יִצְחָק בְּלַאזֶר וְהַחָזוֹן אִישׁ זי"ע, שֶׁבְּאֶמְצַע הַלִּמּוּד הַקָּשֶׁה, לְפִי הָעִנְיָן שֶׁרָאוּ לְעַצְמָם, הָיוּ שׁוֹהִים מְעַט כְּדֵי לִקְנוֹת לְעַצְמָם עוֹד יִרְאָה, עוֹד קְדֻשָּׁה וְעוֹד דְּבֵקוּת, כְּדֵי שֶׁתּוֹרָתָם תִּהְיֶה רְצוּיָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתְבוּ הַחִיָּד"א וְנֶפֶשׁ הַחַיִּים.

שֶׁלֹּא יַעֲבֹר יוֹם אֶחָד בְּלִי מוּסָר

וְזוֹ לְשׁוֹן הַסֵּפֶר 'יְסוֹד וְשֹׁרֶשׁ הָעֲבוֹדָה': "חִיּוּב עַל הָאָדָם לַחְקֹר וְלֵידַע הַדִּין וְהָעִנְיָן שֶׁל עוֹלָם הָעֶלְיוֹן וְכוּ', וְכָל זֶה יִמְצָא הָאָדָם בְּסִפְרֵי יִרְאִים וּמוּסָר, גַּם מִלִּמּוּד סִפְרֵי יִרְאִים יָבוֹא הָאָדָם גַּם כֵּן לְמַדְרֵגַת הַחֲסִידוּת בְּכָל עִנְיְנֵי עֲבוֹדָתוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, וְגַם לְמִדּוֹת יְשָׁרוֹת וּמִנְהָגִים יְשָׁרִים שֶׁנִּמְצָא בְּסִפְרֵי יִרְאִים. לָכֵן, חִיּוּב גָּדוֹל מְאֹד מְאֹד עַל הָאָדָם בְּלִמּוּד סִפְרֵי יִרְאִים וּמוּסָר בְּכָל יוֹם בְּשִׁעוּר קָבוּעַ, וְגַם הָאַר"י זַ"ל מַזְהִיר מְאֹד לָאָדָם שֶׁיִּלְמֹד בְּכָל יוֹם סִפְרֵי יִרְאָה וּמוּסָר וְלֹא יֵעָדֵר אַף יוֹם אֶחָד מִלִּמּוּד זֶה".

וּמָרָן הַחַתָּם סוֹפֵר זי"ע לָמַד לִפְנֵי תַּלְמִידָיו וְצִוָּאָיו בְּסֵפֶר חוֹבַת הַלְּבָבוֹת כְּדֵי לְהַלְהִיב לִבָּם בְּיִרְאַת הַשֵּׁם, וְכִמְעַט כָּל מוּסָרָיו וְהַנְהָגוֹתָיו הָיוּ מִסֵּפֶר הַקָּדוֹשׁ הַזֶּה, וְכֵן חָפֵץ

שֶׁתַּלְמִידָיו יַעַסְקוּ בּוֹ בִּימֵי בַּחֲרוּתָם לְמַעַן יִקְבְּעוּ לָהֶם דֶּרֶךְ בַּעֲבוֹדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, וְכֵן אָמַר לְתַלְמִידָיו שֶׁיִּלְמְדוּ בְּסֵפֶר מְנוֹרַת הַמָּאוֹר וְכוּ'. וְרָגִיל עַל לְשׁוֹנוֹ לוֹמַר לְתַלְמִידָיו, "הַאֲמִינוּ לִי שֶׁבְּיוֹם שֶׁאֵין אֲנִי לוֹמֵד מִסֵּפֶר מוּסָר, מַרְגִּישׁ אֲנִי בְּעַצְמִי הִצְטַנְּנוּת בְּיִרְאַת ה'" (כָּךְ מוּבָא בְּסֵפֶר חוּט הַמְּשֻׁלָּשׁ - תּוֹלְדוֹתָיו שֶׁל הַחָתָם סוֹפֵר שֶׁכָּתַב נְכָדוֹ).

מִי לָנוּ גָּדוֹל מֵהַחָתָם סוֹפֵר! וְעִם כָּל גַּדְלוּתוֹ הַנּוֹרָאָה מֵעִיד עַל עַצְמוֹ שֶׁבְּיוֹם שֶׁאֵינוֹ לוֹמֵד מוּסָר מַרְגִּישׁ הִצְטַנְּנוּת בְּיִרְאַת הַשֵּׁם... יִרְעַד הַלֵּב מֵעֲדוּתוֹ זֹאת.

לִמּוּד הַמּוּסָר אַף עַל חֶשְׁבּוֹן שְׁאָר לִמּוּדִים

בַּסֵּפֶר "חַיֵּי אָדָם" (הִלְכוֹת יוה"כ) כָּתַב: 'וּפְשִׁיטָא שֶׁהוּא חוֹב גָּמוּר עַל כָּל אָדָם לִלְמֹד בְּכָל יוֹם בְּסִפְרֵי הַיִּרְאָה אִם מְעַט וְאִם הַרְבֵּה, שֶׁהוּא יוֹתֵר חִיּוּב מִכָּל לִמּוּדוֹ, וַאֲפִלּוּ אִם יִתְבַּטֵּל עַל יְדֵי זֶה מִלִּמּוּד פֶּרֶק מִשְׁנָיוֹת אוֹ מִשְׁאָר לִמּוּד, כִּי מָה ה' אֱלֹקֶיךָ מְבַקֵּשׁ מִמְּךָ - כִּי אִם לְיִרְאָה אוֹתוֹ, כִּדְאִיתָא בַּמִּשְׁנָה, אִם אֵין יִרְאָה אֵין תּוֹרָה וְכוּ'. וּבְשׁוּם עִנְיָן לֹא יַגִּיעַ שׁוּם נֵזֶק לְלִמּוּד הַתּוֹרָה, כִּי כַּאֲשֶׁר יִתְעוֹרֵר לֵב הָאָדָם לְיִרְאָה אֶת ה', עוֹד יוֹסִיף אֹמֶץ לְהַרְבּוֹת בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה וּלְקַמֵּץ מִשְּׁעוֹת הַבַּטָּלָה'.

אַזְהָרַת הַמַּגִּיד לַבַּיִת יוֹסֵף - נוֹרָא נוֹרָאוֹת!

בַּסֵּפֶר "מַגִּיד מֵישָׁרִים" לְמָרָן הַ"בַּיִת יוֹסֵף" (בְּסוֹף פר' בְּהַר) כָּתַב מַה שֶּׁהִזְהִיר לוֹ הַמַּגִּיד: 'וְתִקְרָא מַרְגָּנִיתָא דְּבֵי רַב בְּכָל יוֹם וְכוּ' וְגַם כֵּן תִּקְרָא קְרִיאָה אַחַת מִסֵּפֶר "חוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת" לְהַכְנִיעַ הַיֵּצֶר הָרָע וּלְהַשְׁפִּילוֹ מִתָּקְפּוֹ' וְכוּ'.

וְהוֹסִיף עַל זֶה רַבִּי יִצְחָק בְּלַאזֶר זי"ע: בַּסֵּפֶר "שַׁעֲרֵי אוֹר": "וְהִנֵּה כָּל קוֹרֵא הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה מַה שֶּׁהִזְהִיר הַמַּגִּיד לְמָרָן הַבַּיִת יוֹסֵף בְּשׁוּם לֵב, יֹאחֲזֵהוּ רַעַד וְרֶתֶת, אִם הָאָרֵז אֲשֶׁר בַּלְּבָנוֹן, הֶחָסִיד הַקָּדוֹשׁ, מָרָן הַבַּיִת יוֹסֵף, אֲשֶׁר יָדוּעַ גֹּדֶל חֲסִידוּתוֹ וּקְדֻשָּׁתוֹ, וְשֶׁלֹּא פָּסַק אַף רֶגַע אֶחָת מִלְּהַרְהֵר בְּדִבְרֵי תּוֹרָה, כַּמְבֹאָר שָׁם בַּסֵּפֶר "מַגִּיד מֵישָׁרִים" בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת, וְאֶת גֹּדֶל מַעֲלָתוֹ, כִּי מַלְאַךְ ה' דּוֹבֵר בּוֹ, וּבְכָל זֹאת צִוָּה לוֹ הַמַּגִּיד לִקְרֹא בְּכָל יוֹם מַרְגָּנִיתָא דְּבֵי רַב אֲשֶׁר הֵם דִּבְרֵי מוּסָר פְּשׁוּטִים מֵעִנְיְנֵי הַפְּטִירָה וְהַחֶשְׁבּוֹן, וְכֵן לִקְרֹא בְּכָל יוֹם סֵפֶר חוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת לְהַכְנִיעַ הַיֵּצֶר הָרָע וּלְהַשְׁפִּילוֹ מִתָּקְפּוֹ, מַה יַּעֲנוּ אֲזוֹבֵי קִיר? מֵעַתָּה, הֲיוּכַל שׁוּם גֶּבֶר לְזַכּוֹת דַּרְכּוֹ, יִהְיֶה מִי שֶׁיִּהְיֶה, וְלִפְטֹר עַצְמוֹ מִלִּמּוּד הַמּוּסָר בְּכָל יוֹם מַמָּשׁ?".

גַּם חַכְמֵי הַגְּמָרָא עָסְקוּ בְּמוּסָר

בַּגְּמָרָא (סַנְהֶדְרִין ז' ע"ב): 'רַב אַשִׁי כִּי הֲוֵי חָזֵי אַמְבּוּהָא דְּסָפְרֵי אַבַּתְרֵיהּ [גְּדוּדֵי בְּנֵי אָדָם הוֹלְכִין אַחֲרָיו לִכְבוֹדוֹ - רַשִׁ"י] אָמַר (אִיּוֹב כ, ו): "אִם יַעֲלֶה לַשָּׁמַיִם שְׂאֵתוֹ ... כְּגֵלְלוֹ לָנֶצַח יֹאבֵד רֹאָיו יֹאמְרוּ אַיּוֹ. רַב זוּטְרָא כִּי הֲוָה מְכַתְּפֵי לֵיהּ בְּשַׁבְּתָא דְּרִיגְלָא [כְּשֶׁהָיוּ מְלַוִּים אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת הָרֶגֶל] הֲוָה אָמַר: כִּי לֹא לְעוֹלָם חֹסֶן וְאִם נֵזֶר לְדוֹר וָדוֹר (מִשְׁלֵי כז, כד); "שְׂאֵת פְּנֵי רָשָׁע לֹא טוֹב" (שָׁם יח, ה)'.

הֵינוּ שֶׁהָאֲמוֹרָאִים הַקְּדוֹשִׁים עָסְקוּ בְּמוּסָר בְּכָךְ שֶׁהָיוּ מַזְכִּירִים לְעַצְמָם פָּסוּק מְסֻיָּם וְזֶה הִסְפִּיק לָהֶם לְפִי גֹּדֶל מַדְרֵגָתָם.

לָדַעַת חָכְמָה וּמוּסָר

כָּתַב רַבֵּנוּ יוֹנָה בְּשַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה (שַׁעַר שְׁלִישִׁי אוֹת ג'): "לָדַעַת חָכְמָה וּמוּסָר לְהָבִין אִמְרֵי בִינָה" (מִשְׁלֵי א, ב). פֵּרוּשׁ, כִּשְׁרוֹן הַמַּעֲשֶׂה וַעֲזִיבַת הָעֲבֵרוֹת יִקָּרֵא חָכְמָה, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים ד, ו): "כִּי הִיא חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם". וְאַחַר שֶׁיִּלְמֹד וְיֵדַע הַמִּצְוֹת וּמַה הֵן הָעֲבֵרוֹת, צָרִיךְ שֶׁיִּלְמֹד גְּנוּת הָעֲבֵרוֹת וְהַהֶפְסֵד וְהָאֲבַדּוֹן הַנִּמְצָא בָּהֶן לְהַרְחִיק נַפְשׁוֹ מֵהֶן, וּלְהוֹכִיחַ עַצְמוֹ בְּזִכָּרוֹן הָעֲנָשִׁים וּלְיַסֵּר זוּלָתוֹ. וְזֹאת הַיְדִיעָה תִּקָּרֵא - מוּסָר. [וּבְהַקְדָּמַת הַסֵּפֶר 'וְהָסֵר כַּעַס מִלִּבְּךָ' הֵבִיא לְשׁוֹנוֹת רַבִּים נוֹסָפִים, עַיֵּן שָׁם].

לַחְקֹק דִּבְרֵי מוּסָר בַּלֵּב

כָּתַב רַבֵּנוּ תַּם זי״ע בְּסֵפֶר הַיָּשָׁר (שַׁעַר ד׳): ״דַּע, כִּי אֲפָנֵי הָעֲבוֹדָה, שִׁשָּׁה דְּבָרִים, וְכָל אֶחָד מֵהֶם כּוֹלֵל עִנְיָנִים רַבִּים. וְכָל מִי שֶׁיּוּכַל לְהַכְרִיחַ אֶת עַצְמוֹ וּלְהַרְגִּיל אֶת יִצְרוֹ וְלִשְׁקֹד עֲלֵיהֶם זְמַן קָצוּב שְׁקִידָה גְּמוּרָה, תִּכָּנֵס בְּלִבּוֹ אַהֲבַת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ, וְיִדְבַּק בַּעֲבוֹדָתוֹ. וְאֵלֶּה פְּקוּדֵיהֶם וְכוּ׳... וְהַשְּׁלִישִׁי, לָשׂוּם עָלָיו לְחֹק לִלְמֹד בְּכָל יוֹם מִדִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ, זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, כְּפִי יְכָלְתּוֹ, כִּי הֵם יָאִירוּ פָּנָיו, וְיִפְתְּחוּ לוֹ שַׁעֲרֵי הַתּוֹרָה. וְכֵן לִקְרוֹא בְּתוֹרַת הַשֵּׁם בְּכָל יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (יְהוֹשֻׁעַ א, ח): ״וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלָיְלָה״. וּלְהִסְתַּכֵּל תָּמִיד בְּחִבּוּרֵי הַצַּדִּיקִים, כְּגוֹן חִבּוּר הֶחָסִיד רַבִּי בַּחְיֵי בֶּן בַּקּוּדָה, זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה (סֵפֶר ׳חוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת׳), וּלְזוּלָתוֹ מִן הַסְּפָרִים וְהַחִבּוּרִים אֲשֶׁר יַזְכִּירוּהוּ, וּמִשְׁנָתוֹ יְעִירוּהוּ, אוֹ שֶׁיִּהְיֶה לוֹ סֵפֶר כּוֹלֵל עִנְיְנֵי הָעֲבוֹדָה וְיִסְתַּכֵּל בּוֹ בְּכָל יוֹם״.

וְכֵן כּוֹתֵב רַבֵּנוּ יוֹנָה בְּ׳סֵפֶר הַיִּרְאָה׳ שֶׁלּוֹ: ״תָּמִיד הַרְגֵּל עַל שְׂפָתֶיךָ דִּבְרֵי יִרְאַת שָׁמַיִם כְּגוֹן: ״הֱוֵי עַז כַּנָּמֵר״ (אָבוֹת ה, כ), ״סוֹף דָּבָר הַכֹּל נִשְׁמָע״ (קֹהֶלֶת יב, יג), ״וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה ה׳ אֱלֹהֶיךָ שׁוֹאֵל מֵעִמָּךְ כִּי אִם לְיִרְאָה״ וְגוֹ׳ (דְּבָרִים י׳, יב), ״מְאֹד מְאֹד הֱוֵי שְׁפַל רוּחַ״ (אָבוֹת ד, ד), וְכַיּוֹצֵא בְּאֵלֶּה הַרְגֵּל עַל לְשׁוֹנְךָ, וְלֹא תִּכָּשֵׁל״.

דֶּרֶךְ הַצַּדִּיקִים בְּלִמּוּד הַמּוּסָר

מְסֻפָּר שֶׁהַגָּאוֹן רַבֵּנוּ שְׁלֹמֹה לוּרְיָא (הַמַּהַרְשַׁ״ל) זי״ע הָיָה מְצַוֶּה לְמוֹכִיחַ שֶׁיָּבוֹא אֵלָיו בְּכָל יוֹם שָׁעָה אַחַת, וְיוֹכִיחֵנוּ וַיַּזְהִירֵנוּ עַל מַעֲשָׂיו, וּבְעֵת בּוֹא הַמּוֹכִיחַ הָיָה הַמַּהַרְשַׁ״ל מִתְעַטֵּף בְּטַלִּית, וְהָיָה יוֹשֵׁב לִשְׁמֹעַ תּוֹכְחוֹת מוּסָר בְּיִרְאָה וּבְרַעֲדָה לִפְנֵי ה׳ - מַמָּשׁ בְּפַחַד!

וְאִיתָא בְּצַוָּאַת הָרַב הַקָּדוֹשׁ רַבִּי יֵיבֵ״י, הַמַּגִּיד מֵאוֹסְטְרָאָה זי״ע: ״יְזַהֵר לִלְמֹד בְּכָל יוֹם מִקְרָא, מִשְׁנָה, גְּמָרָא וּפוֹסְקִים וּבִפְרָט שְׁעוּר סִפְרֵי מוּסָר יִלְמַד בְּכָל יוֹם וְלִשְׁנוֹת שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְגַם אִם לֹא יִשָּׁאֵר לוֹ פְּנַאי לִלְמֹד שְׁאָר לִמּוּדִים - יִלְמַד סִפְרֵי מוּסָר״.

וּמוּבָא בַּסֵּפֶר הַקָּדוֹשׁ ׳שִׁבְחֵי הָר״ן׳ (תּוֹלְדוֹת וְשִׁבְחֵי הָרַב הַקָּדוֹשׁ רַבִּי נַחְמָן מִבְּרֶסְלֶב זי״ע; סִימָן ז׳): ״הָיָה מַתְמִיד בְּלִמּוּדוֹ מְאֹד וְלָמַד הַרְבֵּה מְאֹד שַׁ״ס וּפוֹסְקִים וְתַנַּ״ךְ וְ״עֵין יַעֲקֹב״, וְסִפְרֵי הַזֹּהַר, וְתִקּוּנִים, וְכָל כְּתְבֵי הָאַר״י זַ״ל, וּשְׁאָר סְפָרִים הַרְבֵּה מְאֹד וְסִפְרֵי מוּסָר הַרְבֵּה מְאֹד. וְאָמַר, שֶׁכָּל הַסְּפָרִים קְטַנִּים הַמְדַבְּרִים מִמּוּסָר - כֻּלָּם הָיוּ בְּבֵית אָבִיו. וְלָמַד מִכֻּלָּם. גַּם לָמַד הַרְבֵּה ״רֵאשִׁית חָכְמָה״. וְאָמַר בְּפֵרוּשׁ, שֶׁלָּמַד אֶת סֵפֶר ״רֵאשִׁית חָכְמָה״ פְּעָמִים אֵין מִסְפָּר. וְגֹדֶל בְּקִיאוּתוֹ בְּכָל הַסְּפָרִים כְּפִי מַה שֶּׁרָאִינוּ בְּעֵינֵינוּ קָצַת הָיָה בְּלִי שִׁעוּר״.

הַגָּאוֹן הַנּוֹדָע מַהַר״ם שַׁפִּירָא מִלּוּבְלִין זַצ״ל, אָמַר, שֶׁזִּקְנוֹ הַצַּדִּיק רַבִּי פִּנְחָס מִקּוֹרִיץ זי״ע, חָזַר עַל סֵפֶר ׳חוֹבַת הַלְּבָבוֹת׳ אֶלֶף פְּעָמִים! וְאָז זָכָה לְמַה שֶּׁזָּכָה (מַעֲדוּת תַּלְמִידוֹ מָרָן בַּעַל הַ״שֶּׁבֶט הַלֵּוִי״, הַגָּאוֹן רַבִּי שְׁמוּאֵל הַלֵּוִי ווֹאזְנֶר שְׁלִיט״א).

הַהֶכְפֵּד שֶׁל אִי לִמּוּד מוּסָר

מִפֵּרְסֶמֶת הַנְּהָגַת מָרָן הֶחָפֵץ חַיִּים זי״ע, שֶׁהָיָה מִתְבּוֹדֵד עִם עַצְמוֹ, בְּכָל יוֹם, וּמְדַבֵּר בִּשְׂפַת הָאִידִישׁ אֶל בּוֹרֵא עוֹלָם.

וּפַעַם נִכְנַס, הַגָּאוֹן הַקָּדוֹשׁ, רַבִּי אֶלְחָנָן וַסֶּרְמַן, הַשֵּׁם יִקַּם דָּמוֹ, אֶל רַבּוֹ מָרָן הֶחָפֵץ חַיִּים זי״ע, וְשִׁבַּח אֵיזוֹ יְשִׁיבָה בְּהֶשֵּׁגֶיהָ הַגְּדוֹלִים וְכוּ׳, וּשְׁאָלוֹ הֶחָפֵץ חַיִּים: הַאִם לוֹמְדִים בַּיְשִׁיבָה הַזֹּאת מוּסָר? וְעָנָהוּ רַבִּי אֶלְחָנָן: לֹא כַּסֵּדֶר... (בְּאוֹתָהּ תְּקוּפָה לֹא בְּכָל הַיְשִׁיבוֹת נִתְקַבֵּל לִמּוּד הַמּוּסָר כְּחֵלֶק מִסִּדְרֵי הַיְשִׁיבָה) הֵעִיר הֶחָפֵץ חַיִּים: בְּלִי לִמּוּד מוּסָר, אֵין זֶה שֵׁם יְשִׁיבָה אֲפִלּוּ כְּאָבָק הַפּוֹרֵחַ. וְעָשָׂה תְּנוּעָה בְּיָדָיו הַקְּדוֹשׁוֹת כְּמַרְאֶה אֵיךְ שֶׁהַכֹּל לְלֹא מַמָּשׁוּת וּכְמִגְדָּל הַפּוֹרֵחַ בָּאֲוִיר. וּפַעַם הִתְבַּטָּא, אֵיךְ אֶפְשָׁר לִהְיוֹת יְהוּדִי מִבְּלִי לְהַקְדִּישׁ שְׁעָתַיִם בְּיוֹם, לִהְיוֹת עִם עַצְמוֹ - לְחַשֵּׁב אֶת מַעֲשָׂיו.

וְכָתַב מָרָן הַחָזוֹן אִישׁ זי״ע בְּסֵפֶר ׳אֱמוּנָה וּבִטָּחוֹן׳ (פֶּרֶק ג׳): ׳הֶחָכָם שֶׁעָמָלוֹ בַּתּוֹרָה בַּגְּמָרָא, פֵּרוּשׁ רַשׁ״י, תּוֹסָפוֹת, בַּהֲלָכָה וּבְסִפְרֵי הַיִּרְאָה וּמוּסַר הַמִּדּוֹת, שְׁלֵמוּתוֹ בְּטוּחָה וְיַשְׁרוּתוֹ שְׁמוּרָה׳.

פַּעַם דִּבֵּר מָרָן הַחָזוֹן אִישׁ זי״ע עִם הַגָּאוֹן רַבִּי אַהֲרֹן כֹּהֵן זַצ״ל רֹאשׁ יְשִׁיבַת חֶבְרוֹן, וְאָמַר לוֹ, שֶׁאִם לֹא לוֹמְדִים מוּסָר אֲזַי טוֹבְעִים בַּבַּיִת שֶׁל הָעוֹלָם הַזֶּה בְּכָל יוֹם.

הַגָּאוֹן הַצַּדִּיק, רַבִּי יְחֶזְקֵאל לֶוִינְשְׁטֵיין, זֵכֶר צַדִּיק וְקָדוֹשׁ לִבְרָכָה, הַמַּשְׁגִּיחַ דְּפוֹנוֹבִיז׳, אָמַר: ״אֵינִי יוֹדֵעַ אֵיךְ נִתֵּן לְחִיּוֹת שָׁעָה אַחַת בְּמַצָּב שֶׁל ״סוּר מֵרָע״ לְלֹא לִמּוּד הַמּוּסָר. זֶה הֶבְדֵּל עָצוּם בֵּין אוֹר לְחֹשֶׁךְ, בֵּין שָׁמַיִם לָאָרֶץ״.

הַפָּסוּק אוֹמֵר (מִשְׁלֵי ד, יג) ״הַחֲזֵק בַּמּוּסָר אַל תֶּרֶף נִצְרֶהָ כִּי הִיא חַיֶּיךָ״, וּמָשְׁלוּ מָשָׁל, שֶׁהַדָּבָר דּוֹמֶה לְאֶחָד הַשּׁוֹכֵב בְּבֵית רְפוּאָה וּמֻצְמָד לוֹ בַּלּוֹן חַמְצָן שֶׁיּוֹכַל לִחְיוֹת, אֲחִיזָתוֹ בַּבַּלּוֹן הִיא אֲחִיזָתוֹ בַּחַיִּים - כֵּן הִיא הָאֲחִיזָה הָרְאוּיָה בַּמּוּסָר, כִּי הוּא חַיֶּיךָ!

יָדוּעַ מֵרַבֵּנוּ הַבַּעַל שֵׁם טוֹב הַקָּדוֹשׁ זי״ע שֶׁאָמַר, שֶׁעִקַּר פִּתּוּי הַיֵּצֶר הוּא מִלְּעַכֵּב אֶת הָאָדָם מִלִּלְמֹד סִפְרֵי מוּסָר, וְיַנִּיחַ לוֹ לִלְמֹד הַכֹּל רַק לֹא מוּסָר. וּכְמוֹ שֶׁבֵּאֲרוּ הַצַּדִּיקִים זי״ע בַּפָּסוּק (שְׁמוֹת ה, ט): ״תִּכְבַּד הָעֲבֹדָה עַל הָאֲנָשִׁים וְיַעֲשׂוּ בָהּ וְאַל יִשְׁעוּ בְּדִבְרֵי שָׁקֶר״, הַיְנוּ שֶׁפַּרְעֹה, סוֹד בְּחִינַת הַיֵּצֶר הָרָע, מַכְבִּיד הָעֲבוֹדָה, אַף עֲבוֹדַת ה׳, עַל הָאֲנָשִׁים, בִּכְדֵי לוֹמַר לָהֶם שֶׁלֹּא יִשְׁעוּ בְּדִבְרֵי שֶׁקֶר, אֶלּוּ לִמּוּד דִּבְרֵי מוּסָר, שֶׁהוּא קוֹרֵא לָהֶם ׳דִּבְרֵי שֶׁקֶר׳, רַחֲמָנָא לִיצְלָן, בִּבְחִינַת (אֵיכָה א, ג): ״גָּלְתָה יְהוּדָה מֵעֹנִי וּמֵרֹב עֲבֹדָה״, כְּלוֹמַר, שֶׁהַיֵּצֶר מוֹכֵן שֶׁהָאָדָם יַעֲסֹק בִּבְחִינַת ׳רֹב עֲבוֹדָה׳ שֶׁהוּא שְׁאָר מִקְצוֹעוֹת הַתּוֹרָה, הָעִקָּר שֶׁתִּגְלֶה מֵעֹנִי שֶׁהוּא לִמּוּד הַמּוּסָר.

כָּתַב בַּסֵּפֶר הַקָּדוֹשׁ ׳מִקְרֵי דַרְדַּקֵי׳ לְהַגָּאוֹן הַקָּדוֹשׁ, רַבִּי הִלֵּל מִקּוֹלוֹמַיי זי״ע (פָּרָשַׁת אֱמֹר):

׳מִי שֶׁאֵינוֹ לוֹמֵד מוּסָר - יִהְיֶה נִדּוֹן בָּעוֹלָם הָעֶלְיוֹן כְּמְאַבֵּד אֶת עַצְמוֹ לָדַעַת׳.

אֵין עֵרֶךְ לְלִמּוּד עִם מוּסָר

סִפֵּר הַמַּשְׁגִּיחַ דְּמִיר, הַגָּאוֹן הַצַּדִּיק, רַבִּי מֵאִיר חָדָשׁ זַצ״ל, שֶׁהַסַּבָּא מִסְּלַבּוֹדְקָא זֵכֶר צַדִּיק וְקָדוֹשׁ לִבְרָכָה, הֵקִים כּוֹלֵל עַל דֶּרֶךְ הַמּוּסָר. וּכְשֶׁנִּכְנַס ר׳ מֵאִיר לַכּוֹלֵל הַזֶּה, רָאָה אֵיךְ שֶׁלּוֹמְדִים בְּהִתְלַהֲבוּת וּבְחֵשֶׁק רַב גְּמָרָא וּפוֹסְקִים וְכוּ׳. וְשָׁאַל אֶת הַסַּבָּא: ״וְכִי זֶה יִקָּרֵא כּוֹלֵל מוּסָר״? אָמַר לוֹ הַסַּבָּא: ״אֵינְךָ רוֹאֶה אֶת הַהַתְמָדָה בְּלִמּוּד וְאֶת עֲמַל הַתּוֹרָה הַגָּדוֹל״? אָמַר לוֹ: ״דַּאי דַּאי, אֲנִי רוֹאֶה שֶׁמַּתְמִידִים מְאֹד כָּאן״. וְשָׁאַל רַבִּי מֵאִיר שׁוּב: ״הֲלֹא אֵינִי רוֹאֶה כָּאן מוּסָר״? עָנָה וְאָמַר לוֹ הַסַּבָּא: ״כָּל מַה שֶּׁאַתָּה רוֹאֶה כָּאן, הַהַתְמָדָה, הַשְׁקִידָה וְהַחֵשֶׁק - מִלִּמּוּד הַמּוּסָר הוּא בָּא״.

כָּךְ זֶה כְּשֶׁלּוֹמְדִים מוּסָר. וְאָמְנָם, הַרְבֵּה צַדִּיקִים וּגְאוֹנִים גְּדוֹלִים צָמְחוּ מִן הַכּוֹלֵל הַזֶּה, כְּגוֹן מָרָנָן הַגָּאוֹן רַבִּי אַהֲרֹן קוֹטְלֶר, רַבִּי יַעֲקֹב יִצְחָק רוֹזֶ׳רְמַן - זֵכֶר צַדִּיקִים לִבְרָכָה, וָעוֹד.

וְהַגָּאוֹן רַבִּי דָּוִד רַפּוֹפּוֹרְט שֶׁחִבֵּר אֶת הַסֵּפֶר הַנּוֹדָע ׳מִקְדַּשׁ דָּוִד׳ אַחַר שֶׁלָּמַד שָׁלֹשׁ שָׁנִים בְּאוֹתוֹ כּוֹלֵל, אָמַר, שֶׁחִבּוּר זֶה עוֹלֶה לְאֵין עֵרֶךְ מֵהַחִבּוּר שֶׁחִבֵּר טֶרֶם הִכָּנְסוֹ לַכּוֹלֵל הַזֶּה בְּשֵׁם ׳צֶמַח דָּוִד׳. כִּי זֶה הַהֶפְרֵשׁ הַגָּדוֹל בֵּין הַתּוֹרָה עִם מוּסָר לְבֵין תּוֹרָה בְּלִי מוּסָר. לְפָעָמִים אָדָם חוֹשֵׁב: הַלִּמּוּד שֶׁאֲנִי לוֹמֵד, אֵינִי מִתְחַבֵּר אֵלָיו וְאֵינוֹ מַשְׁפִּיעַ עָלַי וְכוּ׳.

אִם לֵב אָבֶן הוּא - נְמוֹחַ!

מְלַמְּדֵנוּ רַבֵּנוּ, הַגָּאוֹן הַקָּדוֹשׁ, רַבִּי יִשְׂרָאֵל מִסַּלַנְט זי״ע, בְּסִפְרוֹ אוֹר יִשְׂרָאֵל (מִכְתָּבִים, אוֹת ה׳): ״אַל יִפֹּל לֵב הָאָדָם, בְּלָמְדוֹ מוּסָר וְלֹא מִתְפַּעֵל, יֵדַע נֶאֱמָנָה, כִּי אִם לֹא נִגְלָה לְעֵינֵי בָּשָׂר הָרְשֻׁם, עֵינֵי הַשֵּׂכֶל רוֹאוֹת וּבְרִבּוֹת הָעִתִּים, בִּרְבוּי הַלִּמּוּד וּבְהִתְקַבְּצוּת הָרְשִׁימוֹת הַנַּעֲלָמוֹת - לְאָדָם אַחַר יֵהָפֵךְ וְתַאֲוָתוֹ נֶאֱסָרָה לְבַל תִּפְרֹץ

הַרְבֵּה, וְיֵשׁ אֲשֶׁר תִּתְבַּטֵּל בִּזְכוּת לִמּוּד הַמּוּסָר, וְהַנִּפָּיוֹן יָעִיד בְּהַשְׁקָפָה קַלָּה עַל הַלּוֹמֵד מוּסָר, אִם מְעַט וְאִם הַרְבֵּה, בְּיֶתֶר שְׂאֵת יַעֲלֶה עַל בְּנֵי גִילוֹ בְּרַעְיוֹנָיו וְכָל הַנְהָגָתוֹ".

וְיָדוּעַ מַאי דְּאִיתָא בְּאָבוֹת דְּרַבִּי נָתָן (פֶּרֶק ו'): 'מֶה הָיָה תְּחִלָּתוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא? אָמְרוּ, בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה הָיָה וְלֹא שָׁנָה כְּלוּם. פַּעַם אַחַת הָיָה עוֹמֵד עַל פִּי הַבְּאֵר, אָמַר, מִי חָקַק אֶבֶן זוֹ? אָמְרוּ, לֹא הַמַּיִם שֶׁתָּדִיר נוֹפְלִים עָלֶיהָ בְּכָל יוֹם? אָמְרוּ לוֹ, עֲקִיבָא! אִי אַתָּה קוֹרֵא 'אַבָנִים שָׁחֲקוּ מַיִם'? מִיָּד הָיָה רַבִּי עֲקִיבָא דָּן קַל וָחֹמֶר בְּעַצְמוֹ, מָה רַךְ פָּסַל אֶת הַקָּשֶׁה, דִּבְרֵי תוֹרָה שֶׁקָּשֶׁה כְּבַרְזֶל עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁיַּחְקְקוּ אֶת לִבִּי שֶׁהוּא בָּשָׂר וָדָם. מִיָּד חָזַר לִלְמֹד תּוֹרָה'.

וְאֵלּוּ הֵם דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׂרָאֵל מִסַּלַנְט זי"ע: "כְּמוֹ בִּטְפּוֹת הַמַּיִם, הַמִּסְתַּכֵּל עַל כָּל טִפָּה בִּנְפָרָד, נִרְאֶה לוֹ כְּאִלּוּ לֹא פָּעֲלָה הַטִּפָּה כְּלוּם, אֲבָל אֵין זֶה נָכוֹן כִּי כָּל אַחַת מֵהֶן יָצְרָה אֶת הַחֲקִיקָה, כָּךְ מְלַמְּדֵנוּ רַבִּי יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל לִמּוּד פּוֹעֵל, כָּל מֵימְרָא, כָּל שְׁנּוּן - הַכֹּל פּוֹעֵל".

תְּרוּפַת הַמּוּסָר לְלֵב הָאָטוּם

בַּסֵּפֶר הַקָּדוֹשׁ 'פֶּלֶא יוֹעֵץ' (עֵרֶךְ 'מוּסָר') כָּתַב: רַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (קִדּוּשִׁין ל' ע"ב): 'אִם פָּגַע בְּךָ מְגֻנָּל זֶה מָשְׁכֵהוּ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ אִם אֶבֶן הוּא נִמּוֹחַ', כִּוְונוּ עַל לִמּוּד הַמּוּסָר. אָמְנָם כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה מְסֻגָּלִים מְאֹד כְּמַאֲמָרָם זַ"ל (סוֹטָה כא ע"א): 'תּוֹרָה בֵּין בְּעִדָּנָא דְּעָסִיק בָּהּ וּבֵין בְּעִדָּנָא דְּלָא עָסִיק בָּהּ מַגְּנָא וּמַצְּלָא'.

אַךְ יֵשׁ פְּעָלָה טִבְעִית וְיֵשׁ פְּעֻלָּה סְגֻלִּית. נָכוֹן שֶׁגַּם מִי שֶׁלּוֹמֵד שְׁאָר סוּגִיּוֹת כְּמוֹ שׁוֹר שֶׁנָּגַח אֶת הַפָּרָה וְכוּ' מְטַהֵר בָּזֶה אֶת לִבּוֹ, זוֹ תְּכוּנָה רוּחָנִית שֶׁיֵּשׁ בַּתּוֹרָה הַמְקַדֶּשֶׁת אֶת הָאָדָם, אֲבָל יֵשׁ לַתּוֹרָה גַּם תְּכוּנָה טִבְעִית, כְּמוֹ רְפוּאָה גַּשְׁמִית כְּשֶׁיֵּחֶלֶה בְּאֵיזֶה חֹלִי, רַחֲמָנָא לִיצְלָן, יֵשׁ לְכָל מַחֲלָה אֶת הַתְּרוּפָה הַמְיֻחֶדֶת לָהּ, כָּךְ גַּם בַּתּוֹרָה וּבַעֲבוֹדַת הַשֵּׁם, לְכָל חֹלִי בַּנֶּפֶשׁ יֵשׁ אֶת הַתְּרוּפָה הַמְיֻחֶדֶת לוֹ.

וְכֵן יָדוּעַ מִמָּרָן הַגָּאוֹן, רַבִּי אֶלְעָזָר מְנַחֵם שַׁךְ זַצַ"ל, שֶׁבִּקֵּשׁ בְּצַוָּאָתוֹ, שֶׁאִם רוֹצִים לַעֲשׂוֹת מַשֶּׁהוּ לְמַעַן טוֹבַת נִשְׁמָתוֹ, שֶׁיַּכְנִיס בְּלִבּוֹ אַפִּלּוּ מַחֲשָׁבָה אַחַת שֶׁל מוּסָר. כִּי בֶּאֱמֶת אַפִּלּוּ מַחֲשָׁבָה אַחַת שֶׁל מוּסָר מְשַׁנָּה אֶת הָאָדָם וּמַעֲלָה אוֹתוֹ מִכָּל הַנְהָגָתוֹ.

בַּסֵּפֶר 'שְׁאִיפוֹת' (עַמּוּד קנג) מְסֻפָּר עַל יַעֲקֹב שֶׁהָיָה עוֹסֵק בְּמִצְוַת בִּקּוּר חוֹלִים הַמְאֻשָּׁפָּזִים בְּמֶרְכָּז רְפוּאִי מְסֻיָּם, בְּכָל יוֹם. וְהָיָה שָׁם חוֹלֶה אֶחָד בְּמַצָּב קָשֶׁה מְאֹד, וְהָיָה פּוֹקֵד אֶת מִטָּתוֹ בְּקְבִיעוּת, וְאַף כְּשֶׁהֶעִירוּ לוֹ: "מַדּוּעַ הִנְךָ מְבַזְבֵּז אֶת זְמַנְךָ עַל חוֹלֶה שֶׁנִּרְאֶה כַּחֲסַר תִּקְוָה"? אָמַר, שֶׁאֵין הוּא חוֹרֵץ גּוֹרָלוֹת וְאֵינוֹ מְאַבֵּד תִּקְוָה מֵאַף חוֹלֶה, וְגַם שֶׁאֵין זֶה עַל חֶשְׁבּוֹן חוֹלִים אֲחֵרִים, וְגַם אִם אֵין מָשׂוֹב מִמֶּנּוּ, מַה בְּכָךְ? צְרִיכִים לַעֲשׂוֹת וְלֹא לִפְעֹל!! וְכָךְ הָיָה יוֹשֵׁב לְיָדוֹ יוֹם יוֹם. וְהִנֵּה כַּעֲבֹר שְׁמוֹנָה חֳדָשִׁים, אֵרַע נֵס. כְּשֶׁהִגִּיעַ יַעֲקֹב כְּהֶרְגֵּלוֹ לְמַחְלָקָה קִדְמוֹ הָרוֹפֵא בְּהִתְרַגְּשׁוּת: הוּא קָם! הוּא הִתְעוֹרֵר! הֲלֹא יֵאָמֵן קָרָה, הַחוֹלֶה 'שֶׁלּוֹ' הִתְעוֹרֵר. כְּשֶׁהַחוֹלֶה זִהָה אֶת קוֹלוֹ, בִּקֵּשׁ לְשׂוֹחֵחַ עִמּוֹ, וְאָמַר לוֹ בִּלְחִישָׁה: "בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַחֳדָשִׁים הַלָּלוּ, בָּהֶם נִכְנַסְתָּ אֵלַי בְּכָל יוֹם וְדִבַּרְתָּ אֵלַי דִּבְרֵי עִדּוּד וְתִקְוָה, שָׁמַעְתִּי כָּל מִלָּה. וְדַע לְךָ... כִּי אַתָּה חִזַּקְתַּנִי וְנָתַתָּ לִי לִרְצוֹת בַּחַיִּים, וְכָךְ הִתְגַּבַּרְתִּי וְיָכֹלְתִּי לְהִתְעוֹרֵר".

אֵיךְ לוֹמְדִים מוּסָר?

הַגָּאוֹן הַצַּדִּיק רַבִּי אֱלִיָּהוּ לוּפְיַאן זַצַ"ל, כָּתַב (לֵב אֵלָיָהוּ ח"א עמ' ר"ד): 'כְּשֶׁמַּתְחִיל הָאָדָם לִלְמֹד מוּסָר - אֵינוֹ מַרְגִּישׁ הִתְלַהֲבוּת. אֲבָל צָרִיךְ הוּא שֶׁלֹּא לְהִתְיָאֵשׁ, כִּי אַחַר שֶׁיִּלְמַד קְצָת זְמַן - יִתְעוֹרֵר וְיִתְלַהֵב הַרְבֵּה בִּרְגִשׁוֹת קֹדֶשׁ! בְּקֶלֶם לָמְדוּ מוּסָר שָׁעָה אַחַת, וַחֲצִי שָׁעָה הָרִאשׁוֹנָה לֹא הָיְתָה כָּל כָּךְ חֲזָקָה, אֲבָל בַּחֲצִי שָׁעָה הַשְּׁנִיָּה - הָיְתָה הִתְרַגְּשׁוּת גְּדוֹלָה וְקוֹל גָּדוֹל לְהַפְלִיא, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ן שֶׁהַתְּנוּעוֹת הַחִיצוֹנִיּוֹת מְעוֹרְרוֹת אֶת הַפְּנִימִיּוֹת'.

רַבֵּנוּ יִשְׂרָאֵל מִסַּלַנְט זי״ע לִמֵּד אֵיךְ לִלְמֹד מוּסָר. רַבִּי דֹּב בֵּץ בְּסִפְרוֹ 'תְּנוּעַת הַמוּסָר' (ח״א יט, כ) כּוֹתֵב: ״בְּהֶתְאֵם לַהֲנָחוֹת שֶׁחִדְּשׁוּ חוֹקְרֵי מַדָּע הַנֶּפֶשׁ, הַגּוֹרְסוֹת, כִּי יֵשׁ בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם כֹּחוֹת מְאִירִים בְּרוּרִים וְכֹחוֹת כֵּהִים. עִקַּר עַצְמִיּוּתוֹ שֶׁל הָאָדָם הוּא הַכֹּחוֹת הַכֵּהִים, אוֹתָם שֶׁמִּתַּחַת לְסַף הַהַכָּרָה, כִּי הֵם מֻשְׁרָשִׁים בְּתוֹךְ תּוֹכוֹ, בִּפְנִים נַפְשׁוֹ, תַּחַת אֲשֶׁר שְׁאָר הַכֹּחוֹת הֵם שִׁטְחִיִּים וְחִיצוֹנִיִּים. כָּל הַתַּאֲווֹת הַגּוּפָנִיּוֹת וְכֹחוֹת הָרָצוֹן שֶׁבָּאָדָם - הִנָּם בִּבְחִינַת כֹּחוֹת כֵּהִים, וְאֵינָם מֻרְגָּשִׁים אֲבָל בְּעֵת הִתְעוֹרְרוּת מִתְפָּרְצִים.

וּמֵביא רַבֵּנוּ יִשְׂרָאֵל דֻּגְמָה לְזֶה, לְמָשָׁל, אִם יֵשׁ לְאִישׁ תַּלְמִיד אָהוּב וְיֵשׁ לוֹ גַּם בֵּן אֲשֶׁר יִשְׂנָאֵהוּ, וְהִנֵּה קָרָה, כַּאֲשֶׁר יָשַׁן הָאִישׁ, וּפָרְצָה אֵשׁ בְּבֵית הַבֵּן וּבְבֵית הַתַּלְמִיד, וּמִתְעוֹרֵר הָאִישׁ הַזֶּה, נִרְאֶה כִּי עַד מְהֵרָה יָרוּץ לְהַצִּיל אֶת הַבֵּן בָּראשׁוֹנָה. וְהַטַּעַם שֶׁכֵּיוָן שֶׁהוּא אָב טְבוּעָה בּוֹ הַחֲרָדָה וְהַדְּאָגָה לַבֵּן, אַף כִּי בְּחִיצוֹנִיּוּת זֶה נִרְאֶה לְהֶפֶךְ. וְכָךְ זֶה בְּכֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ בַּהֲוָיָה שֶׁל הָאָדָם, יֵשׁ בָּאָדָם כָּל מִינֵי תַּאֲווֹת - וּכְדֵי שֶׁאָדָם יַצְלִיחַ לִפְעֹל גַּם בְּתוֹכְכֵי הַכֹּחוֹת הַכֵּהִים שֶׁלּוֹ - עָלָיו לְהַחְדִּיר אֶת הַיִּרְאָה לְשָׁם. וְזֶה בְּאוּר הַכָּתוּב (דְּבָרִים ד, לט): ״וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבוֹתָ אֶל לְבָבֶךָ״, לְהָשִׁיב אֶת דִּבְרֵי הַמּוּסָר שֶׁיִּהְיוּ חֲדוּרִים בְּקִרְבּוֹ.

אֲשֶׁר עַל כֵּן יֵשׁ בְּלִמּוּד הַמּוּסָר שְׁתֵּי בְּחִינוֹת: הַבְּחִינָה הָרִאשׁוֹנָה, עַל הָאָדָם לְהַקִּיף בִּתְחִלָּה הַרְבֵּה סִפְרֵי מוּסָר, לִהְיוֹת בָּקִי וְלַמְדָן בְּסִפְרֵי מוּסָר, לָדַעַת אֶת כָּל אָפְנֵי הָעֲבוֹדָה. וְהַבְּחִינָה הַשְּׁנִיָּה, כְּדֵי שֶׁהַדְּבָרִים יִפְעֲלוּ - עָלָיו לְשַׁנֵּן מַאֲמָרִים מְסֻיָּמִים הַשַּׁיָּכִים אֵלָיו, לַחֲזֹר בָּהֶם הַרְבֵּה, כְּדֵי שֶׁזֶּה יִכָּנֵס בְּעִמְקֵי הַנֶּפֶשׁ, וְיַהַפְכוּהוּ לְאָדָם אַחֵר.

וּבֵין רְאָיוֹתָיו הָרַבּוֹת שֶׁל רַבִּי יִשְׂרָאֵל, מֵביא אֶת הַפָּסוּק (קֹהֶלֶת ז, ב): ״טוֹב לָלֶכֶת אֶל בֵּית אֵבֶל מִלֶּכֶת אֶל בֵּית מִשְׁתֶּה בַּאֲשֶׁר הוּא סוֹף כָּל הָאָדָם וְהַחַי יִתֵּן אֶל לִבּוֹ״; וְלִכְאוֹרָה, וְכִי כְּשֶׁאָדָם בָּא אֶל בֵּית הָעַלְמִין מִתְעוֹרֵר מִיָּד לַחֲזֹר בִּתְשׁוּבָה? לֹא! וְלָמָּה? כִּי הַלֵּב הוּא אָטוּם וְסָתוּם וּמֻקָּף בְּכָל מִינֵי תַּאֲווֹת שֶׁל הַגּוּף הַחָמְרִי, אַךְ כְּדֵי לְשַׁנּוֹת זֹאת, הוּא עַל דֶּרֶךְ 'אַבָנִים שָׁחֲקוּ מַיִם' הַנַּ״ל, הַכֹּחַ שֶׁל סִפְרֵי הַמּוּסָר, שֶׁמַּמִּיס אֶת הָאֶבֶן.

בִּרְגְשֵׁי הַלֵּב, בְּסַעֲרַת הָרוּחַ וּבְהִתְפַּעֲלוּת

וְאָמַר רַבִּי יִשְׂרָאֵל זי״ע, שֶׁכְּשֶׁאָדָם לוֹמֵד מוּסָר, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה בִּרְגְשֵׁי הַלֵּב וּבְסַעֲרַת הָרוּחַ, וְכֵן כָּתַב תַּלְמִידוֹ רַבִּי יִצְחָק בְּלַאזֶר: 'שֶׁיַּחֲזֹר וְיִשַּׁנֵּן בְּהִתְפַּעֲלוּת, עַד שֶׁיִּהְיֶה חָרוּט עַל לוּחַ לִבּוֹ, וּלְטוֹטָפוֹת בֵּין עֵינָיו, וְאָז גַּם בְּלֶכְתּוֹ בַּחוּץ וּבְשָׁכְבוֹ עַל מִשְׁכָּבוֹ, יְצַלְצֵל הַמַּאֲמָר הַזֶּה לְתוֹךְ אָזְנָיו כְּפַעֲמוֹן, וְלֹא יָמוּשׁ מִזִּכְרוֹנוֹ'.

בְּלִמּוּד הַמּוּסָר יֵשׁ שְׁנֵי סְדָרִים, לִלְמֹד וּלְשַׁנֵּן כַּמָּה מַאֲמָרִים, וְכִלְשׁוֹנוֹ שֶׁל רַבִּי יִשְׂרָאֵל: 'לְהַרְחִיב כָּל דָּבָר בִּדְמְיוֹנוֹת קְרוֹבִים, שֶׁיִּתְלַהֵב הַלֵּב אִם מְעַט וְאִם הַרְבֵּה, בְּקוֹל עָצֵב, וּבְשִׂפָתַיִם דּוֹלְקוֹת וּבְרַעֲיוֹן נָכוֹן' - זֶה זְמַן שֶׁהוּא פּוֹעֵל לְהַכְנִיס אֶל תּוֹךְ הַנֶּפֶשׁ. וְיֵשׁ עוֹד סֵדֶר, שֶׁל קְבִיעוּת כְּדֵי לְהַקִּיף עוֹד רַעְיוֹנוֹת שֶׁל מוּסָר, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל מִמָּרָן הַחִיד״א בְּעִנְיַן הַהִתְחַדְּשׁוּת.

וּבְעִנְיַן לִמּוּד הַמּוּסָר יֵשׁ עוֹד דְּבָרִים אֲרֻכִּים. רַק הִזְכַּרְנוּ כַּמָּה נְקֻדּוֹת, כְּדֵי לְהַלְהִיב הָאָדָם וּלְהַרְאוֹת כַּמָּה גְּדוֹלָה חוֹבַת הָאָדָם בְּלִמּוּד זֶה, וְעַד כַּמָּה מְשַׁנֶּה הַלִּמּוּד הַזֶּה אֶת מְצִיאוּתוֹ שֶׁל הַיְּהוּדִי, אַף שֶׁלּוֹמֵד בַּתּוֹרָה וְעוֹסֵק בְּלִמּוּדִים רַבִּים, אֲבָל אִם אֵין לוֹ סֵדֶר לִמּוּד קָבוּעַ בְּסִפְרֵי מוּסָר - אֲזַי הוּא מַפְסִיד הַרְבֵּה וְחָסֵר לוֹ בַּעֲבוֹדַת הַשֵּׁם. וְעָלֵינוּ לָדַעַת, שֶׁאָנוּ מִתְעַסְּקִים עִם זֶה שֶׁשּׁוֹכֵן בְּתוֹכֵנוּ, הוּא הַיֵּצֶר הָרָע.

כָּךְ פּוֹנִים לְגַנָּב?!

הַגָּאוֹן הַצַּדִּיק, הַמַּשְׁגִּיחַ, רַבִּי יְרֻחָם מִמִּיר זַצַ״ל, אָמַר פַּעַם לִפְנֵי בַּחוּרֵי יְשִׁיבַת רָאדִין: בְּמוּסָר, כְּכָל שֶׁהַהֶרְגֵּשׁ גָּדוֹל - כֵּן גָּדוֹל תָּקְפּוֹ שֶׁל הַמּוּסָר! כְּשֶׁהָיָה רַבִּי אֱלְיָהוּ לוּפְיַאן זַצַ״ל

פָּרָשַׁת תּוֹלְדוֹת

בְּקֶלֶם, נִכְנַס הַסַּבָּא קַדִּישָׁא (הַגָּאוֹן הַקָּדוֹשׁ רַבִּי שִׂמְחָה זִיסְל זִיו בְּרוֹידֶא זי"ע) וְהִבִּיט בִּבְנֵי הַיְשִׁיבָה בְּלָמְדָם מוּסָר, דָּפַק עַל הַבִּימָה וְהִכְרִיז: "הַאִם כָּךְ מְדַבְּרִים אֶל גַּנָּב?"

בְּתְחִלָּה לֹא הֵבִינוּ עַל אֵיזֶה גַּנָּב הוּא מְדַבֵּר? וְהוּא הִסְבִּיר: "נַנִּיחַ, אִם הָיָה בָּא אֲלֵיכֶם גַּנָּב הַבַּיְתָה, וּמַתְחִיל לָקַחַת חֲפָצִים, הַאִם הָיִינוּ מְדַבְּרִים אֵלָיו בְּנִימוּס, עֲשֵׂה לָנוּ טוֹבָה, תַּעֲזֹב אֶת זֶה, אָנָּא אַל תִּגְנֹב... לֹא הָיִינוּ מְדַבְּרִים כָּךְ! הָיִינוּ מִתְפָּרְצִים אֵלָיו בְּצְעָקוֹת, צֵא הַחוּצָה מִיָּד, וְאִם לֹא - נִקְרָא לַמִּשְׁטָרָה", וְכוּ'.

כָּךְ צָרִיךְ לָדַעַת בְּלִמּוּד הַמּוּסָר, שֶׁהָאָדָם מְדַבֵּר אֶל הַגַּנָּב שֶׁבּוֹ, וְלִצְעֹק: "הַצִּילוּ"! וְזוֹ הַכַּוָּנָה בְּהִתְפַּעֲלוּת הַנֶּפֶשׁ. לָדַעַת לְחִיּוֹת אֶת כָּל מַה שֶּׁרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ.

הַמּוּרָם מִכָּל הָאָמוּר, שֶׁעָלֵינוּ לָדַעַת כִּי הַלּוֹמֵד מוּסָר מִתְהַפֵּךְ וּמִשְׁתַּנֶּה לְגַמְרֵי, אַךְ כְּשֶׁלּוֹמֵד בְּרִפְיוֹן כְּאִלּוּ כָּל זֶה לֹא שַׁיָּךְ אֵלָיו - אֲזַי הוּא בְּמַצָּב חָמוּר. וּכְמוֹ שֶׁהָרַב הַקָּדוֹשׁ הָרַבִּי ר' בּוּנִים מִפְּשִׁיסְחָא זי"ע הָיָה אוֹמֵר, שֶׁאֶת הַיֵּצֶר הָרָע צָרִיךְ לְרְאוֹת כְּמוֹ רוֹצֵחַ הָעוֹמֵד עָלֵינוּ עִם גַּרְזֶן, הוּא רוֹצֶה לְהַתִּיז אֶת הָרֹאשׁ, וְאִם אֵינְךָ חָשׁ בְּכָךְ - זֶהוּ סִימָן שֶׁכְּבָר הִתִּיז לְךָ אֶת הָרֹאשׁ, וְכָךְ צָרִיךְ לְהַרְגִּישׁ כְּאִלּוּ הוּא הוֹלֵךְ לְגָרֵשׁ מִמֶּנּוּ אֶת הַגַּנָּב הָרוֹצֶה לִגְנֹב מֵאִתָּנוּ אֶת הַמִּצְוֹות וְאֶת כָּל מַה שֶּׁאֶפְשָׁר לְהַשִּׂיג.

וִיהִי רָצוֹן שֶׁנִּזְכֶּה לְהִתְחַזֵּק בְּלִמּוּד הַמּוּסָר וּלְהַתְמִיד בּוֹ אִם מְעַט וְאִם הַרְבֵּה, כָּל אָדָם לְפִי מַה שֶּׁהוּא, שֶׁנּוּכַל לְהִתְקָרֵב וּלְהִדַּבֵּק בְּבוֹרֵא עוֹלָם, וְלַעֲשׂוֹת אֶת רְצוֹנוֹ וּלְעָבְדוֹ בְּלֵבָב שָׁלֵם, וְנִזְכֶּה לִגְאֻלָּה שְׁלֵמָה בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ אָמֵן.

לה"ו בינ"ו עמ"י עש"ו

בשורה טובה
לאוהבי התורה ולומדיה

בסיעתא דשמיא יצא לאור עולם סדרת הספרים

"אֲשִׂיחָה בְּחֻקֶּיךָ"

על פרשיות השבוע באגדה

מתוך סדרת הספרים אשיחה בחקיך באגדה ובהלכה

מהרב אורן נזרית שליט"א

הספרים מעוטרים בהסכמת גדולי הדור שליט"א
מלאים בהלכות בקניני תורה ובדרכים לעבודת ה' יתברך
משולבים בסיפורים על גדולי ישראל ודרך עבודתם

וכעת מבקשים לזכות את הציבור הקדוש
לסייע ולהיות שותף
להשלים את סדרת הספרים בהלכה לזיכוי הרבים
וזכות לימוד התורה וזיכוי הרבים תגן בעדכם
ניתן להקדיש פרשיות
לברכה והצלחה ולעילוי נשמת וכיו"ב

לקבלת גיליונות אלו חינם
יש לשלוח בקשה למייל:
toraoren@gmail.com

א.י.ש. אשדוד 052-7627127

לפרטים ניתן ליצור קשר בטל: 0509013000 ,0506491414

שותפים להקים
מקום לה' משכנות ל'אביר יעקב'

אי"ה רוצים להתחיל בבניית בית כנסת
ובית מדרש יגדיל תורה
ומקוה טהרה לנשים ולגברים
ברחוב שמשון עמיצור בשכונת רמות בבאר שבע

רוצים לשתף 840 חברים שישתתפו בס"ך של תרומה בשם 'יעקב'
מו"ז רבי יעקב אביחצירא זיע"א
סה"כ 'יעקב' 182 ש"ח כפול 36 חודשים

דרך הקישור של נדרים פלוס מקבלים החזר מס לפי סעיף 46
וקבלה דיגיטלית למייל
בטלפון 03-7630585 שלוחה 9219

מי שיהיה שותף
יזכה בספר חדש
יגדיל תורה בהלכה
שבת כרך א'

ערוץ יגדיל

או בסריקה

לפרטים: 0548410379

לפרטי הפקדה לחשבון בנק מזרחי סניף 426 מ.ח 371407 ע"ש יגדיל תורה